

Hooglandse Nieuwe

informatieblad voor alle geïnteresseerden
rondom de Hooglandse Vieringen van de
Ekklesia Leiden

zestiende jaargang, nr. 4
september 2020
€ 2 (gratis voor leden)

Rapenburg 100
2311 CA Leiden
071-5134 558

info@ekklesialeden.nl
www.ekklesialeden.nl
www.rapenburg100.nl

Hooglandse Nieuwe is het blad voor alle geïnteresseerden rondom de Hooglandse Vieringen van de Ekklesia Leiden.
Het verschijnt zesmaal per jaar.

Redactie Arie de Kluijver, Jasper Radder,
Wim Schouten, Jan Slotboom, Myranda Wilbrink,
Paulien van Yperen

Opmaak Jan Slotboom

Drukwerk Syvia van Hoven

Downloaden via
www.ekklesialeden.nl/publicaties

Postabonnement € 20 per jaar
Nieuwe abonnees opgeven bij het secretariaat:
info@ekklesialeden.nl

Volgend nummer
Kopij voor het jubileumnummer van november
uiterlijk op zondag 25 oktober naar:
hn@ekklesialeden.nl

PASTORES

- *Christiane van den Berg-Seiffert*, participantenpastor,
071-512 5137, christianevandenber@ekklesialeden.nl
- *Rob van Waarde*, studentenpastor (PKN)
06-4193 5997, rob@rapenburg100.nl
- *Claudia Sarti*, lifecoach, claudia@rapenburg100.nl

VERENIGING LSE-Ekklesia Leiden

Zie: www.ekklesialeden.nl

Dagelijks bestuur:

- *Ronald Meester*, voorzitter@ekklesialeden.nl
- *Sytske Visscher*, secretaris@ekklesialeden.nl
- *Flip van Hoven*, penningmeester@ekklesialeden.nl

REKENINGNUMMERS

Vereniging LSE: NL66 INGB 0004 8198 29
- voor alle vrijwillige bijdragen
- voor lidmaatschap: € 25 (studenten € 12,50) per jaar
Stichting rk Vrienden van het Leidse Studenten Pastoraat: NL52 INGB 0000 6152 28
Stichting Diaconaal Fonds Hulpverlening LSE:
NL42 INGB 0003 3133 66 voor alle diaconale giften

Deze rechtspersonen zijn erkend
door de fiscus.
Uw giften zijn aftrekbaar.

In dit nummer over *Ontmoeten*

3 Redactioneel

Wim Schouten

4 Ik heb je voor het eerst gezien, bij die waterput ...

Bert Boter

7 Ontmoeten voor en tijdens corona

Marijke Nuiver

8 Ontmoeten en ont-moeten

Pieter Kousemaker

10 Ontmoeten

Rob Brussee

11 *Ontmoeting* - Arie de Kluijver -

12 Gevaarlijke virussen ontmoeten

Jasper Radder

14 Ontmoeting

Cristiane van den Berg-Seiffert

16 Ontmoeten en koffiedrinken - een extra sacrament?

Hans Feitsma & Bep van Houten

17 Ontmoeting met Christus zelf?

Monique van der Gaag

18 Tieden uut Nijhoof

Mooiste dorp van Nederland in coronatijd

... en verder

19 Ekklesia-nieuws

Van het bestuur

20 Serie: Wetenschap - met het hoofd en uit het hart

21 Hooglandse Vieringen

Cor van Bree

22 Hoogstpersoonlijk

- Belijdenis en doop Arthur de Jong
- In Memoriam: Piet Terhal, Joke van der Helm,
Ans Godding

24 Diaconie: dankbrief, collectes

26 Ingezonden: Meer dan viereen, hoe doe je dat?

Wim Kuin

28 Studentenpastoraat

boek Walther Burgering

29 Feddema actueel: De Haghia Sophia een moskee

30 Achterkant

Ontmoeten

Wim Schouten

Door de corona-epidemie staan we wat onze ontmoetingen betreft op een streng dieet. Daarmee dreigen we, wanneer we Levinas mogen geloven, niet alleen de ander maar ook onszelf kwijt te raken. Want in de ontmoeting met een ander ontmoet je volgens hem jezelf. We raken dus niet alleen anderhalve meter verwijderd van de ander, maar ook van onszelf. De ontmoeting die zich daarbij onmiskenbaar opdringt, is die met het CoV-2 virus. Ook daarvoor geldt, wanneer we uitgaan van wat Jasper Radder in dit nummer van de HN schrijft, dat we in de ontmoeting met dat virus onszelf, onze manier van leven, de ecologisch onverantwoorde manier waarop we onze plek in de natuur innemen, tegenkomen. We hebben het dus aan ons collectieve zelf te wijten dat we door een virus op afstand van elkaar gezet zijn.

Dat zo zijnde is het ook weer aan onszelf om er het beste van te maken. Een materiële ontmoeting met een ander op anderhalve meter afstand is niet ideaal, maar beter dan niets. Want wanneer we de meeste anderen alleen nog maar op een schermje tegenkomen, alleen nog maar digitale, tweedimensionale ontmoetingen met anderen hebben, dan raken we ons materiële zelf kwijt. Buber, de leermeester van Levinas en inspirator van Christiane van den Berg, zou hierover wellicht hebben gezegd dat wanneer elk 'jij' tot een digitaal 'jij' is gereduceerd, het 'ik' ook gereduceerd wordt tot een digitaal 'ik'.

Daarom is het goed dat we in de Ekklesia elkaar op zondag weer lijfelijk kunnen ontmoeten. Ook al is het op anderhalve meter afstand. Wanneer we het positief benaderen dan hebben we het niet over anderhalve meter afstand houden, maar over elkaar tot op anderhalve meter benaderen. Dat is dichtbij genoeg voor de blik van herkenning uit het gedicht van Arie de Kluijver in dit blad. Ook is het goed dat we elkaar weer materieel kunnen ontmoeten in een papieren versie van de Hooglandse Nieuwe. Die heeft dan ook niet toevallig 'ontmoeten' als thema.

In dit ontmoetingsnummer komt u allereerst Bert Boter tegen. Die schrijft over de Bijbelse koffieautomaat, de waterput, waar steeds weer beslissende ontmoetingen plaatsvonden. Net als bij onze hopelijk herlevende koffietafel na de dienst waar Hans Feitsma over schrijft. Ook voor die koffietafel was de afgelopen maanden een surrogaat via Zoom. Marijke Nuiver schrijft o.a. over deze Buisman in haar bijdrage over ontmoeten vóór en tijdens corona. Ze belooft er zelfs binnenkort, corona volente, taartpunten bij te serveren. En wie bij de koffie Monique van der Gaag wil ontmoeten, die moet haar maar eens vragen waar ze blij van wordt.

Maar laten we, aan de hand van Christiane van den Berg, eerst nog even terugkeren naar Levinas en vooral ook naar Buber. Bij Christiane kunt u de prachtige uitspraak tegenkomen dat waar we

'jij' zeggen, waar we werkelijk ontmoeten, we God tegenkomen. Ook in dat verband moest ik weer even denken aan onze zondagse vieringen en aan de ontmoetingen die daarbij plaatsvinden. Want de Ekklesia is, zoals Rob Brussee schrijft, bij uitstek een plek van ontmoeting. Ontmoeten moet daarbij, zoals Pieter Kousenmaker ons uitlegt, gelezen worden als ont-moeten. Ont-moeten betekent voor hem dat het geweten het voorgeplaveide pad van het van God gegeven gezag verlaat. En is dat 'niemand weet hoe jij moet leven, nergens staat het opgeschreven' niet de essentie van wat ons in de Ekklesia bij elkaar brengt? Laten we elkaar daarom zoveel als virologisch verantwoord is, op anderhalve meter in levenden lijve, digitaal of via het papier van dit blad, blijven zien, horen en lezen en in een bevrijdend, open ont-moeten.

Ik heb je voor het eerst gezien, daar bij die waterput ...

Bert Boter

Bert Boter is sinds 2010 als predikant verbonden aan de Protestantse Gemeente Voorschoten. Hij ging tijdens corona tweemaal voor in de digitale vieringen van de Ekklesia.

In verschillende bijbelverhalen kom je waterputten tegen. Logisch natuurlijk, want dat was in die dagen de manier om aan water te komen. Soms is er sprake van een natuurlijke bron, bijvoorbeeld in Genesis 16:7, wanneer Hagar is gevlucht voor de pesterijen van Sarai. Maar vaker gaat het om een put die geslagen is, waaruit het water met emmers omhoog getakeld moet worden.

In dit artikel wil ik vier verhalen onder de loep nemen waarin een ontmoeting bij zo'n waterput plaatsvindt. Het zijn drie verhalen uit het Oude Testament, te weten de ontmoeting tussen Rebekka en de knecht van Abraham (Genesis 24:10-28), de ontmoeting tussen Rachel en Jakob (Genesis 29: 1-12) en de ontmoeting tussen Sippora en Mozes (Exodus 2:15b-22). Uit het Nieuwe Testament bespreek ik de ontmoeting tussen Jezus en de Samaritaanse vrouw (Johannes 4:1-30). Ik bekijk of er overeenkomsten zijn tussen de ontmoetingen die in deze verhalen worden beschreven. Zit er een lijn in, een specifieke opbouw? En hoe moeten we deze verhalen interpreteren? Is het geschiedschrijving, of gebeurt er meer, wordt er misschien nog een verhaal 'tussen de regels door' verteld? Ik concentreer me daarbij eerst op de drie verhalen uit Genesis en Exodus en zal daarna Johannes 4 erbij betrekken.

Een in het oog lopende overeenkomst tussen in ieder van de drie oudtestamentische verhalen is dat er steeds sprake is van een ontmoeting tussen een man en een vrouw.

Het zijn bovendien ontmoetingen die uiteindelijk tot een huwelijk zullen leiden. Kennelijk is een waterput een goede bron, niet alleen voor water, maar ook voor een partner. Waarom zien we dit terugkerende motief?

Daar zijn verschillende antwoorden op te bedenken, en die zijn dan ook in diverse commentaren te vinden. Maar de meest voor de hand liggende verklaring lijkt mij meteen ook de meest juiste: een waterput was in het Oude Israël nu eenmaal de plek om elkaar te ontmoeten. Nagenoeg alle dorpen en steden die niet direct aan het water lagen hadden zo'n put. Vaak was die met vereende krachten gegraven en daarom dus gezamenlijk bezit. Dat verklaart ook waarom in het verhaal van Jakob en Rachel bijvoorbeeld de put afgesloten is met zo'n zware steen dat niemand die in z'n eentje weg kon rollen: zo werd gewaarborgd dat een vreemdeling niet op eigen houtje het water uit de put kon halen. Bovendien kan men zich er zo van verzekeren dat het water eerlijk verdeeld wordt. Op een afgesproken moment op de dag verzamelen allen die water nodig hebben zich bij de put. Gezamenlijk wordt de steen weggerold en het water geput. Overigens is dit systeem niet waterdicht, het water kwam wel degelijk af en toe in vreemde handen. Dit leidde dan weer tot conflicten, zoals we bijvoorbeeld in Genesis 26 kunnen lezen.

De waterput lag vaak buiten het dorp of de stad, die wat hoger lag. Om de put niet al te diep te hoeven graven werd die vaak

juist in een dal geslagen. De herders konden met hun kudde dan makkelijk bij de put komen en de vrouwen haalden water voor hun huishouden. Zij moesten daarvoor wel het dorp uit, dikwijls afdalen naar de put, en met volle kruiken weer terug naar hun huis.

Het water putten was een sociale bezigheid, waarbij men elkaar tegenkwam en de laatste dorpsroddels doornam. Een perfecte ontmoetingsplaats dus ook voor een eventuele huwelijkspartner. Op veel plekken in Nederland heeft de dorps- of stadspomp vanaf de 17^e eeuw tot de komst van de waterleiding overigens ook zo gefunctioneerd, niet in de laatste plaats omdat men bij de pomp ook de was deed.

Een andere verklaring voor het opvoeren van een waterput als ontmoetingsplek is de symbolische waarde. Daar lijkt in de oudtestamentische verhalen echter nauwelijks grond voor te zijn. Je zou dan veeleer een spel verwachten tussen bijvoorbeeld de woorden put (פֶּטַח) en bron (עַיִן). Een put is zelfgeslagen en bevat stilstaand (=doods) water, een bron is er van nature en geeft bewegend (=levend) water. Alleen het verhaal over Rebekka gebruikt beide woorden naast elkaar en bovendien vrij willekeurig. In de andere twee verhalen komt enkel het woord 'put' voor. In bijvoorbeeld Jeremia 2:13 komen we beide woorden wel tegen als duidelijk twee verschillende zaken: *Twee wandaden heeft mijn volk begaan: het heeft mij verlaten, de bron van levend water; en het heeft waterkelders uitgehouwen, kelders vol scheuren, waarin het water niet blijft staan.* Dit is een ander soort tekst en hier kan men zulke symbolische taal verwachten. In het narratief van Genesis en Exodus past deze symbooltaal veel minder. In het Johannesevangelie daarentegen, zullen we straks zien, is de symboliek wel degelijk aanwezig.

Behalve het feit dat er bij de waterput in alle verhalen een ontmoeting tussen een man en een vrouw plaatsvindt zijn er nog meer overeenkomsten. Steeds put één van de personen water voor de ander. Jakob zorgt voor water voor de dieren van Rachel, Mozes geeft het vee van Sippora te drinken en Rebekka geeft de knecht van Abraham te drinken (hij mag in dit verhaal geen naam hebben, is immers slechts plaatsvervanger van Isaak, maar algemeen aangenomen wordt dat het Eliëzer betreft) en put bovendien water voor zijn kamelen.

In deze verhalen speelt ongetwijfeld een rol dat de waterputtende persoon daarmee zijn of haar zorgzaamheid toont en daarmee ook betrouwbaarheid. Het gaat

om de vraag: is de persoon in kwestie een goede huwelijkspartner? Daaruit valt ook te verklaren waarom in het verhaal van Rachel en Sippora het de mannen zijn die water putten maar in Genesis 24 Rebekka. Daar is het immers niet Eliëzer die zich moet bewijzen als huwelijkskandidaat. Hij zoekt voor Isaak. En het liefst wil hij een doortastende vrouw, want Isaak is zo'n sulletje dat hij niet eens voor zichzelf een vrouw kan zoeken... Maar Rebekka laat zien dat zij zeer daadkrachtig is, ze geeft niet alleen Eliëzer te drinken, maar ook al zijn kamelen. Overigens lezen we helemaal aan het eind van Genesis 24, in vers 62, dat Isaak bij de bron van Lachai-Roi is geweest, wanneer hij Eliëzer met Rebekka terug ziet komen. Een klein rolletje bij een bron is er voor Isaak dus nog wel weggelegd.

Een derde overeenkomst is dat alle verhalen zich afspelen buiten Israël. De schrijver wordt maar niet moe te benadrukken dat de wortels van de aartsvaders en -moeders niet tot één enkel volk te herleiden zijn. En al helemaal niet tot Israël. Het is allemaal import. Rebekka wordt gevonden in Aram-Naharaim, het gebied tussen de Eufraat en de Tigris, Rachel en Jakob ontmoeten elkaar in Paddan-Aram, ten noorden van Aram-Naharaim en Sippora en Mozes zien elkaar voor het eerst in Midjan, het gebied ten zuiden van Edom.

Tussen het verhaal van Rachel en Jakob enerzijds en dat van Mozes en Sippora anderzijds is nog een volgende overeenkomst: in beide verhalen jagen de mannen enkele herders weg. Jakob doet dat vast omdat de herders hem te veel zijn bij zijn ontmoeting met Rachel, Mozes doet het vanuit zijn rechtvaardigheidsgevoel. Het lijkt de schrijver er hier om te doen aan te tonen dat, waar Mozes zich eerder in een onrechtvaardige situatie niet wist te beheersen, hij het probleem nu wel als een *gentleman* kan oplossen.

Tot slot is een bijzondere overeenkomst nog het feit dat alle vrouwen na de ontmoeting de man achterlaten bij de put en zij zich naar huis of de stad snellen. Kennelijk heeft de ontmoeting een nogal verpletterende indruk gemaakt.

In alle drie de verhalen is het overkoepelende thema steeds de ontmoeting met een toekomstige huwelijkspartner. Een van de partners laat daarbij zien zorgzaam en betrouwbaar te zijn. Het waterputten is een voorbeeld van goed partnerschap. En vooruit, voor wie het toch symbolisch uit wil leggen: het water putten zou je kunnen zien als symbool voor het geven van leven, een toekomst.

De evangelist Johannes borduurt op dit thema voort. En bij hem komt de symboliek wel duidelijk om de hoek kijken. Dat is in het licht van zijn hele evangelie, waar de symboliek bijna constant een rol speelt, niet vreemd. Woorden hebben bij hem vaker een dubbele betekenis.

Ook in dit verhaal horen we over een ontmoeting tussen een man en een vrouw, in dit geval Jezus en de Samaritaanse vrouw. En de oplettende bijbellezer weet: Samaritanen en Joden, die verdroegen elkaar niet. Maar Jezus lijkt het op te zoeken. Ook hij begeeft zich naar een bron buiten Israël, in Samaria dit keer. Nota bene de Jakobsbron. De link met de aartsvaderverhalen wordt direct aan het begin van het verhaal al gelegd. Samaria hoorde in het verleden wel bij Israël, maar sinds de scheiding van het twee- en tienstammenrijk niet meer. De Samaritanen hielden er een iets andere kijk op het geloof op na en hadden bovendien hun eigen tempel, op de Gerizim. Naar Joods inzicht waren zij tweederangs gelovigen, die tot de heidenen gerekend konden worden. Lange tijd is er gedacht dat deze Samaritanen dezelfde waren als degenen, die in 2 Koningen 17:24vv worden genoemd. Als dat zo is, dan aanbaden de Samaritanen naast de Heer ook nog vijf importgoden. Historisch gezien zijn de Samaritanen uit 2 Koningen 17 en die uit de tijd van Jezus twee verschillende groepen. De eerste groep wordt daarom tegenwoordig vaak Samariërs genoemd en slaat op inwoners van het gebied Samaria: een mixvolk van oorspronkelijke bewoners en geïmporteerde volkeren, die daar door de Assyriërs heen waren

De Sankt-Martinskirche te Zifflich

gebracht. De Samaritanen die we in het Nieuwe Testament tegenkomen is een religieuze groepering die zich strikt aan de wetten van Mozes hield. Hun bijbel bestond uit niet meer dan de wet, de eerste vijf boeken van de Bijbel. Meer-godendom kan hen onmogelijk verweten worden.

Maar in de tijd dat Johannes schreef waren de verhoudingen zo verstoord, dat men dit onderscheid nauwelijks meer wist te maken. Dat is belangrijk om ons te realiseren bij de uitleg van dit verhaal, want Johannes verwardt beide groeperingen onbekommerd. Want als Jezus haar zegt: 'je hebt vijf mannen gehad en de man die je nu hebt is je man niet', zou dat zomaar kunnen slaan op de vijf afgoden en de Heer. In het spoor van de mystieke huwelijksymboliek zou het in dit verhaal dan kunnen gaan om de vraag: aan welke God zal deze vrouw zich uiteindelijk echt verbinden?

Met de drie oudtestamentische 'waterput-romances' in het achterhoofd lijkt het niet al te ver gezocht ook in dit verhaal de zoektocht naar een huwelijks-partner te zien. Eens te meer omdat het huwelijk door Johannes zelf ter sprake

wordt gebracht, al zijn het dan relaties die intussen verleden tijd zijn. Maar hier gaat het dan niet om het huwelijk tussen twee mensen, maar om dat tussen God en mensen, waarbij vrouwe Samaria de mensen vertegenwoordigt.

Terwijl de waterput onder normale omstandigheden een ontmoetingsplek is, mijdt de vrouw de drukte juist. Zij komt op het warmste moment van de dag, het moment dat alle andere mensen rusten. Ze ontloopt haar stadsgenoten. Had dat met haar reputatie als vrouw van vijf mannen en een beetje te maken? Is er soms niemand die met haar mee wil gaan? Is haar water soms dood geworden? Jezus vraagt de vrouw te drinken en even later is het de vrouw die van Jezus drinken wil. Ook dit motief uit de oudtestamentische verhalen komt hier terug.

Wat in de oudtestamentische verhalen nog niet gebeurt, doet Johannes hier wel: hij speelt met de symboliek tussen put (φρεαρ) en bron (πηγη). Waar van Jezus wordt gezegd dat hij bij de bron gaat zitten – en hoe zou *hij* ook anders kunnen – spreekt de vrouw consequent over put. Alsof Johannes zeggen wil: het

water waarover Jezus spreekt komt uit de bron, is levend. Het water waarover de vrouw spreekt staat stil, is dood. Een vreemd soort gesprek ontspint zich dan tussen Jezus en de vrouw. Ze praten langs elkaar heen. Waar de vrouw in letterlijke zin spreekt, praat Jezus vooral in figuurlijke taal. Maar gaandeweg het gesprek zie je bij beiden begrip voor elkaar ontstaan. Zeven keer spreekt Jezus de vrouw aan, zesmaal geeft zij hem antwoord. De zevende keer dat zij spreekt is het tegen haar stadsgenoten. Want uiteindelijk laat ook deze vrouw Jezus achter bij de put om in haar stad te gaan vertellen over deze ontmoeting, precies zoals de vrouwen in Genesis en Exodus dat deden. Rebekka, Rachel en Sippora vertelden over hun aanstaande huwelijkspartner. De Samaritaanse vertelt over de partner om je als mens voor eeuwig aan te verbinden. Zij heeft de Levende ontmoet. Zal het na de vijf afgoden en de los-vast relatie met de Heer dan nu toch echt een levende relatie met God worden?

Johannes vormt zijn verhaal naar de put-verhalen uit Genesis en Exodus, met precies dezelfde motieven: een ontmoeting tussen een man en een vrouw, het vragen om water van de één aan de ander, een situering buiten Israël, en het na afloop weggaan van de vrouw. De evangelist verwijst bovendien expliciet naar de Jakobsbron en maakt daarmee de vergelijking met deze verhalen niet te missen. Het verhaal dat hij schrijft is een symbolische romance, met God als bruidegom en de mens als bruid.

En zo blijkt de waterput als ontmoetingsplek steeds een bron van vreugde en liefde te zijn. Daar gaat het in al deze waterput-romances om, de toekomstige partner wordt er gevonden. Ik heb je voor het eerst ontmoet, daar bij de waterput...

Ontmoeten, voor en tijdens corona

Marijke Nuiver

Elkaar (fysiek) ontmoeten binnen de Ekklesia lijkt - als gevolg van corona - op dit moment van schrijven een anachronisme, iets van een andere tijd. Immers: vanzelfsprekende activiteiten als gezamenlijke vieringen, koorrepetities, gespreksgroepen, vergaderingen en een praatje bij een kop koffie: het was er de laatste maanden niet meer bij. Gelukkig konden we door de grote inzet en creativiteit van veel mensen een gevoel van verbondenheid blijven ervaren door de wekelijkse online vieringen. Maar de vraag blijft hoe lang het (relatieve) isolement nog gaat duren.

Binnen de Ekklesia kennen we een door jaren heen opgebouwd 'informeel' netwerk van participanten(groepen), gespreksgroepen, stuurgroep Diaconaat, kindernevendienstgroep, leden van de Schola en 'gewone' groepen van vrienden en kennissen opgedaan binnen de L(S)E. Een netwerk waarbinnen vele en waardevolle ontmoetingen plaatsvinden en zullen plaatsvinden (al is het fysieke contact nu waarschijnlijk even wat minder).

Hoewel de onderlinge netwerken, banden en contacten binnen de Ekklesia beslist talrijk zijn (en zullen blijven, ook in tijden van corona) ontdekten we al ver voor de coronatijd dat een groeiend aantal van ons, als gevolg van vaak fysieke beperkingen, steeds minder deel kan nemen aan - tot voor kort - vanzelfsprekende activiteiten binnen de Ekklesia. Vaak met gevolg dat het aantal fysieke ontmoetingen voor steeds meer

mensen vermindert.

Enkele jaren geleden is daarom de bezoekersgroep in het leven geroepen, om met enige regelmaat Ekklesianen te bezoeken die daar prijs op stellen. Die groep blijkt een succes: ruim tien leden van de groep bezochten en bezoeken met regelmaat ruim dertig anderen.

In de afgelopen maanden soms tijdelijk vervangen door een belcontact. Nog voor de coronacrisis hadden de leden van de bezoekersgroep het initiatief ontwikkeld om een belronde te houden langs alle leden van de Vereniging L(S)E, om te horen hoe het met hen gaat en hoe men de binding met de Ekklesia ervaart. In de praktijk blijken we soms mensen uit het oog te verliezen, zonder dat we ons dat realiseren. Deze korte telefonische ontmoetingen werden over het algemeen als verrassend, maar zeker ook als welkom ervaren en daarom zetten we deze belronde nog even voort. Midden in de coronatijd is er rond Pinksteren, in samenspraak tussen enkele leden van pastoresteam, bestuur en de kunstcommissie, het idee ontwikkeld om bij alle leden persoonlijk een kleine attentie te bezorgen.

Zowel de attentie als de prachtige online Pinksterviering stonden in het teken van 50 jaar Ekklesia Leiden. Vijfentwintig Ekklesianen (onder meer vanuit de bezoekersgroep en de contactgroep) bezorgden 'aan huis', op circa vierhonderd adressen, bij leden een wenskaart, een Pinksterkaars en een door kinderen voor ieder persoonlijk geschilderd paneeltje. Wie we niet fysiek konden bereiken

stuurden we de attentie per post. Alle leden kregen via de nieuwsbrief een foto-reportage over 50 jaar L(S)E.

Omdat het gezamenlijk koffiedrinken na de dienst er niet meer inzat ontstond bij enkele creatieve mensen het idee om online te gaan koffiedrinken, (in gang gezet en gehouden door Charlotte!).

Op zondagmiddag om 1 uur ontmoeten kleine groepjes elkaar online via Zoom om met een eigen bakje koffie of thee voor de laptop bij te praten over de online dienst en de afgelopen week! Binnenkort proberen we een nieuwe activiteit uit: de taartpuntbijeenkomst. Een - door de coronamaatregelen beperkt aantal leden uit eenzelfde postcodegebied - wordt uitgenodigd elkaar te ontmoeten op een afgesproken plek. Per taartpunt bepalen de organisatoren de invulling van deze bijeenkomsten, afhankelijk van de dan vigerende richtlijnen van RIVM etc.

Er is al volop nagedacht over het weer opstarten van reguliere activiteiten, met de Hooglandse diensten als richtpunt. We hopen en bidden dat bij het uitkomen van dit themanummer begin september een Hooglandse viering weer mogelijk is en we elkaar weer kunnen ontmoeten. Hoe dan ook: in de coronatijd blijkt onze gemeenschap toch over voldoende veerkracht en creativiteit te beschikken om elkaar te blijven ontmoeten!

Marijke Nuiver is als bestuurslid o.a. betrokken bij de bezoekersgroep en de contactgroep.

**Misschien is ont-moeten:
de relatie met de ander aangaan zonder moeten,
zonder dwang en zonder verplichtingen.
Maar wie of wat bepaalt dan het ont-moeten?**

ONTMOETEN

ONT-MOETEN

Pieter Kousemaker

Ontmoeten van en in jezelf

Ik raakte gefascineerd door het begrippenpaar moeten en ontmoeten.
Ontmoeten: zo'n aardig woord... Iemand ontmoeten roept een beeld op van kansen op wederkerigheid: contact. Ik vind het aardiger dan het Duitse 'begegnen' of het Franse 'rencontrer', waar ook een lading inzit van *tegen*: tegen of 'contre

Ontmoeten bevat een stevige lading van niet-moeten.
In contact met de ander is dat wel een mooie dimensie.
Ontmoeten is contact maken, de ander *nabij komen*.
Ontmoeten is een bijzonder type sociaal gedrag.
Ont-moeten roept ook een vraag op: als we ontmoeten, is dan (n)iemand de baas?
Wie bepaalt? Van wie moeten we eigenlijk (n)iets?

Natuurkundig en biologisch 'moeten'

Moeten *reguleert je*, misschien wel tot gestroomlijnd gedrag. De trein van het menselijk gedrag op voorgeprogrammeerde ijzeren staven... Je vrijheid is ingeperkt of zelfs verdwenen door macht, door wetmatigheden, door wetten, regels, verplichtingen, afspraken, codes.. *buiten of boven je*. Of ook *in je*?

Op het laagste niveau van de samenleving, dat van de materie, geldt het 'gezag' van de natuurkundige en chemische regels. De natuur legt ons beperkingen op en geeft zo basale verplichtingen: Als water bevriest moet het de ruimte krijgen: het zet uit! Natuurkunde en scheikunde leggen hun wetmatigheid op.
In de biologie en geneeskunde hebben we te maken met min of meer vergelijkbare samenhangen: Je *moet* wel regelmatig wat drinken, je *moet* wel af en toe eten, slapen, rusten... anders treedt een nare biologische oorzaak-gevolg wetmatigheid in werking.

Psychologisch moeten: gedrag, samenleven

Op een wat complexer niveau, dat van psyche, gedrag en samenleven kunnen we ook allerlei vaak voorkomende samenhangen zien. Soms worden die als 'oorzaak-gevolg wetmatigheden' aangeduid. Voorbeelden:
- Als de overheid een coronapandemie wil beteugelen moeten burgers

Ontmoetingen als voetafdrukken in het zand

- hun gedrag reguleren...
- Kinderen moeten door een koppigheidsfase...
 - Kinderen moeten onderwijs krijgen om hen later tot succesvolle burgers te laten ontwikkelen.

Sociale regels zijn vaak *afgesproken* en/of *opgelegde* afspraken. Die zorgen ervoor dat we allerlei dingen moeten. Zonder dit moeten krijgen we brokken: Je moet rechts houden in het verkeer, als je heelhuids op je bestemming wilt komen. Sociale regels berusten op de aanvaarding, dus de reden en de redelijkheid, van het gezag, dat in een samenleving is georganiseerd. Gezag, van een ander / anderen over jou, maar evengoed ook van jou over anderen.

Gezag dat in wetten wordt vastgelegd 'regelt' het moeten, maar ook het ont-moeten: de mate van individuele vrijheid. Gezag perkt vrijheid in, maar veronderstelt ook een aanvaarding van het moeten... Zonder redelijkheid van de regels wordt gezag dwingelandij.

Ont-moeten, geweten en God

Naar wie en wat luister je, als je ont-moet?

In diverse religieuze tradities wordt het *moeten* gekoppeld aan het 'gezag van het hogere'. De regels van goed met elkaar en de schepping omgaan worden 'sacraal' genoemd: zij hebben daarin een goddelijk gezag toegekend gekregen. Ethisch op eigen benen staan en op éigen gewetenskompas varen, dus: ont-moeten, lijkt dan, op het eerste gezicht, een loskomen van die Goddelijke borging.

Ont-moeten vereist een loslaten, een negeren van de verankering van het doen en laten in een bovenmenselijke autoriteit, in een sacraal gelabelde ethiek. Het geweten verlaat het voor-geplaveide pad... Het leidt tot de verantwoordelijkheid van 'jou-zonder-moeten-van-buitenaf': Terug naar jouw kern.

In de post-christelijke en humanistische ethiek anno 2020 lijken de criteria van moeten en ont-moeten vooral gebaseerd op het voorkómen of inperken van menselijke, maatschappelijke schade en leed. *Goed doen* is verschrompeld naar '*niet slecht doen*'. God lijkt in deze benadering geworden tot een ethisch principe: doe de schepping, je medemensen, je medescheepselen geen kwaad. Zou er meer mogelijk zijn? Heeft het '*Boek jij bent geleefd*' (Oosterhuis) nog een hoofdstuk dat wij samen schrijven....? Evangelie 2020-enzovoort?

Het geweten als hoogste gezag

De als goddelijke geboden gepresenteerde regels worden tegenwoordig vervangen wordt door ethische principes die de samenleving 'niet-sacraal' ordenen. Daarbij rijst de vraag welke *metaregel* de nieuwe regels ordent. Als een gebod gecontroleerd wordt op bestaansrecht, wát (vroeger zei men Wie) bepaalt dan waaraan iemand zich moet houden?

In vorige eeuwen werden de menselijke regels van recht en rechtvaardigheid gelegitimeerd door de metaregel 'van God gegeven'. Zo rijst in de wereld vandaag de vraag welke metaregel het menselijk reilen en zeilen ijkt, en wat de mate van ont-moeten legitimeert.

Het geweten kan uitstijgen boven egocentrische motieven, oog hebben voor de ander, de medemens, dieren, natuur, de schepping... Eigenlijk heeft het geweten 'goddelijke mogelijkheden', waarin zowel moeten als ont-moeten de kern zijn.

ONTMOETEN

is veel meer dan alleen
maar elkaar tegenkomen

Rob Brussee

De Ekklesia is bij uitstek een plek van ontmoeting. Ontmoeting: een alledaags woord, en tegelijkertijd een woord met een grote lading. De ontmoeting is voor de mens als uitgesproken sociaal wezen van cruciale betekenis: we zijn helemaal gebouwd op en toegerust voor de ontmoeting. We komen pas echt tot ons recht in de ontmoeting. We zoeken de ontmoeting dan ook. Dagelijks ontmoeten we mensen en staan we in contact met anderen: als we werken, sporten, uitgaan, winkelen, met vrienden. Vaak gaat het om gewone contacten of om een snelle babbel, maar soms kan een ontmoeting veel meer zijn dan zomaar iemand tegenkomen. Uit ontmoetingen kunnen daarom hechte vriendschappen voortkomen. Ontmoetingen kunnen ons raken en soms diep ingrijpen. Sommige contacten kunnen aangenaam of plezierig zijn, of vluchtig en tijdelijk. Maar een *ware* ontmoeting laat haar *sporen na*.

Ontmoeten is daarmee dus iets anders dan simpelweg elkaar tegenkomen. Iemand tegenkomen is een fysiek feit. Ontmoeten is meer dan dat: het is tegenkomen met daar bovenop *contact, verbinding*. Dat brengt me in de buurt van een misschien wat gedurfd interpretatie van ontmoeten: misschien betekent ontmoeten *ont-moeten*, in de zin van jezelf mogen zijn bij de ander, zonder je op een bepaalde manier te moeten gedragen. Zonder poespas en regeltjes of verplichtingen, authentiek, vrij, niets “moet”. Het “moeten voorbij”. Waarachtig durven en kunnen zijn in relatie tot de ander. Misschien karakteriseert dit de *ware* ontmoeting.

De Bijbel, inspiratiebron bij uitstek van de Ekklesia, kent tal van ontmoetingen. Jezus en zijn latere discipelen ontmoeten elkaar, Jezus ontmoette tal van mensen. Ontmoeten was zijn “weg” op aarde. Hij wil niet alleen mensen uit zijn eigen kring ontmoeten, maar wil alle muren en discriminatie afbreken. Jezus wil iedereen ontmoeten: van overspelige tot wetgeleerde, van zondaar tot leraar, van man tot vrouw, van getuige toen tot getuige nu. Zo maakte hij duidelijk wie hij is, aan de hand van woorden en daden die een bijzondere boodschap in zich droegen. Jezus was een mens die om mensen gaf en hen voluit nieuwe levenskansen bood, wiens aandacht en zorg voor lijdende en uitgerangeerde mensen een grote indruk maakten.

Ontmoetingen zijn nogal eens een bron van troost, ommekeer, verandering, bevrijding. Omdat zij als echt contact tweerichtingsverkeer zijn, wederkerig dus: men ontmoet elkaar; het is niet zo dat de een de ander ontmoet maar de ander niet de een. Dan is er geen ontmoeting, geen contact, geen loslaten over en weer van het “moeten”. De echte ontmoeting nodigt uit, appelleert om in een relatie te treden. Wie Jezus ontmoette, veranderde: er was contact, op een zeer bijzondere manier. Er gebeurde iets door en in de ontmoeting.

We leven in een gesegregeerde samenleving. Om daar uit te komen, zullen we de ontmoeting meer moeten aangaan, moeten wagen. Anders blijven we in een cirkel van (voor)oordelen en angst, ongemak rondraaien en gaan we de ontmoeting zorgvuldig uit de weg. Wie zich afsluit voor ontmoeting, kan de ander niet bereiken.

Er zijn veel probleemjongeren. Er zijn veel onlusten deze zomer waarin jongeren de hoofdrol spelen. Uit Trouw van 18 augustus jl., Niels Markus: volgens de directeur van wijkcentrum De Musen in de Haagse Schilderswijk “is de kansengelijkheid die jongeren in de wijk hebben, een belangrijke voedingsbodem voor onrust. Geen stad is zo gesegregeerd als Den Haag. Jongeren voelen in het maatschappelijk klimaat dat zij er niet bij horen”. Wat is er triester dan het gevoel hebben, er niet bij te horen? Die jongeren moeten er alsnog bijgetrokken worden. Gelukkig zijn er allerlei alternatieven gestart daarvoor, maar de weg is kennelijk lang en vol kuilen. Onderdeel van die weg is - en ik kijk ook naar mezelf -: open en onbevooroordeeld durven kijken en handelen. En: durven en willen ontmoeten. Dat is natuurlijk wel makkelijk gezegd. Hoe doe je dat? Hoe geef je zo’n schoon voornemen werkelijk gestalte? Blijft het niet bij woorden alleen?

Ik zag de tv-documentaire van Raoul Heertje over het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Een ogenschijnlijk eindeloos en onoplosbaar drama. Toch zijn er groepen die daarin niet berusten. Ze ontmoeten elkaar, dwars tegen de verdeeldheid in. In dit geval een Israëli-sche vader die zijn jonge dochter had verloren na een Palestijnse aanslag, en een Palestijnse vader die zijn jonge dochter had verloren na een schotenwisseling vanaf de Israëlische kant van de grens. Zij zijn de ontmoeting met elkaar aangegaan in plaats van uit verdriet, woede en frustratie de spiraal van geweld in stand te houden. Dit was hun keuze: elkaar ontmoeten in plaats van zichzelf vastzetten. Een van hen zei: al

maak ik maar een klein scheurtje in de muur
van haat en angst: het streepje licht dat er
doorheen valt, hoe klein ook,
verdrijft een groot deel van de duisternis.

Terug naar de Ekklesia: fysieke nabijheid is
in mijn beleving uiteindelijk een absolute
voorwaarde voor het echte ontmoeten, het is
daarvoor essentieel. Zeker, we kunnen enige
tijd *online* met elkaar verkeren, maar onze
“bestemming” is uiteindelijk de lichamelijke
ontmoeting, de fysieke nabijheid, het elkaar
in de ogen kunnen kijken in *real life*. De re-
sonantie van lichamen en geesten in elkaars
fysieke nabijheid. De mogelijkheid tot aanra-
king. Wie in de nabijheid van de ander ver-
keert, ervaart veel meer dan alleen diens
fysieke aanwezigheid.

Ik kijk uit naar een herleving van onze ont-
moetingen in de Hooglandse kerk: onbekom-
merd naast elkaar zitten, bidden en zingen.
De beker doorgeven aan elkaar. Het brood in
ontvangst nemen uit de hand van de ander.
Een troostende hand leggen op wie dat even
nodig heeft. Napraten bij koffie en thee, naast
elkaar staan of zitten. Buigen over de infor-
matietafel. Voluit zingen in en met de com-
plete Schola. En daarna weer de wereld in,
zoals voorheen, met elkaar. Het gaat er vast
weer van komen allemaal. Dat vertrouwen
heb ik. Het “oude” leven is nu nog even op-
geschort, maar wordt zeker weer ons deel.
En dan zullen we ons de rijkdom van de ont-
moeting meer dan ooit bewust zijn, verwacht
ik. Die ontmoeting is dan immers allesbehal-
ve vanzelfsprekend gebleken. Aan ons de
taak, het belang van ontmoeten uit te dragen,
en dus ook ontmoetingen aan te gaan, meer
dan ooit. Over grenzen heen die we nog niet
hebben durven te overschrijden. Op weg naar
heling en troost. Alleen zo is ontmoeten wer-
kelijk ontmoeten, en iets heel anders dan sim-
pelweg tegenkomen.

Ontmoeting

heeft jouw stilte muren nodig
een kapel
een stad vol kathedralen

heeft jouw stilte ruimte nodig
kerken met mensen
een trompet nog ongeblazen

heeft jouw stilte mensen nodig
levende stilte
in die ene kaars
een blik van herkenning
de echo van jouw licht

Arie de Kluijver

**Wij mensen kunnen keuzes maken.
David Quammen: “Als wij zelf niet
onze bevolkingsaantallen reguleren, is
de kans groot dat het voor ons gedaan
wordt, bijvoorbeeld door een virus!”**

Gevaarlijke virussen ontmoeten

Jasper Radder

De huidige pandemie wordt veroorzaakt door het SARS-CoV-2 virus dat, nadat mensen maar ook dieren als katten en nertsen ermee besmet zijn, aanleiding kan geven tot de dodelijke ziekte Covid-19. Dit nieuwe coronavirus maakt deel uit van een grote groep van infectieuze ziekteverwekkers die door allerlei soorten dieren kunnen worden overgedragen op mensen: de zoönosen^{1,2}. Ongeveer 60 % van de infectieziekten die mensen treffen behoort tot deze groep. Vele zijn levensbedreigend, sommige groeien uit tot een pandemie. Vervolgens kunnen mensen en dieren elkaar weer besmetten. Bekende voorbeelden zijn de door ratten overgebrachte pestepidemieën in de Middeleeuwen, de vele, ooit als zoönose gestarte cholera-epidemieën nu en in het verleden en de door varkens overgebrachte Spaanse griep-pandemie in 1918-1919. Vaak zijn virussen de oorzaak zoals hiv-1 en -2 die Aids veroorzaken, maar het kunnen ook bacteriën zijn zoals de borrelia die na de beet van een besmette teek tot de ziekte van Lyme kan leiden, of een infectieus eiwit (een prion) dat na het eten van besmet vlees tot de gekkekoeienziekte aanleiding kan geven, of parasitaire eencelligen die via uitwerpselen van katten Toxoplasmose

kunnen veroorzaken dat bij zwangere vrouwen kan leiden tot miskramen en bij pasgeborenen tot oogafwijkingen. Een uitzondering vormt malaria dat in vier van de vijf soorten door een mug van mens op mens wordt overgedragen en slechts in een soort van makaken op mensen.

Het ziekmakend effect van virussen kan bij diverse diersoorten waaronder de mens aanmerkelijke verschillen. Zo zijn kippen niet gevoelig voor het SARS-CoV-2 virus maar leidt infectie met bepaalde soorten vogelgriep bij hen tot een sterfte van bijna 100 %. Dieren zijn ook in staat een soort ‘symbiose’ met virussen aan te gaan zoals diverse vleermuisstammen met het SARS-CoV-2 virus zonder er zelf ziek van te worden, maar zij kunnen het virus wel overdragen op dieren en mensen.

Hoe komt een virus nu uit zo’n ‘reservoir’ bij een ‘gastheer’ terecht? Voor SARS-CoV-2 is een hypothese dat schubdieren in Afrika door vleermuizen met het virus besmet zijn maar er niet ziek van werden en dat deze dieren als lekkernij naar China zijn gesmokkeld, waar het virus in staat bleek de afweerbarrière van mensen te doorbreken en hen te besmetten en ziek te maken.

Dat de menselijke afweer belangrijk is blijkt wel uit het feit dat niet zozeer de besmettelijkheid maar de leeftijd en de kwetsbaarheid van de mens bepalend zijn voor de ernst van het ziekmakend effect van het virus bij het optreden van de ziekte Covid-19.

In de loop van de geschiedenis hebben menselijke gedragingen in relatie tot dieren in belangrijke mate bijgedragen aan het optreden van zoönosen. De nomadische jager-verzamelaars kwamen er door de jacht op wilde dieren mee in aanraking. In een volgende fase van de ontwikkeling van de mensheid traden er door domesticatie contacten met gezelschapsdieren en vee op. Recente voorbeelden hiervan zijn in Nederland de Q-koorts als gevolg van intensieve veehouderij van geiten en de besmetting van nertsen met SARS-CoV-2.

In een volgend stadium van ontwikkeling werden door de verstedelijking onder andere ratten, muizen en wilde eenden aangetrokken door het slordig omgaan van mensen met eetbaar restafval.

In de laatste twee eeuwen zijn wij aangeland in de fase van de industrialisatie, globalisering en de enorme toename van

Afbeelding van Miroslava Chrienova, Pixabay

de wereldbevolking (de laatste 50 jaar ongeveer 2.5 maal, van 3.1 tot 7.7 miljard mensen). Dit heeft tot gevolg dat vergeleken met vroeger tijden de mensheid veel meer ruimte nodig heeft om te wonen en om voedsel te verbouwen wat vaak ten koste gaat van natuurgebieden. Bovendien is onze mobiliteit enorm toegenomen, met name door het vliegverkeer, niet alleen om economische redenen, maar ook vanwege soms exotisch vakantiegedrag. Hiermee neemt de kans toe dat wij veel meer dan in het verleden natuurgebieden binnendringen en ‘openbreken’ waardoor dieren met ziekmakende kiemen andere dieren en mensen kunnen besmetten. De volgende reeks virussen die sinds de vorige eeuw is komen opduiken is hiervan een schrijnend voorbeeld: machupo (Bolivia, 1961), marburg (Duitsland, 1967), ebola (Zaire en Soedan, 1976), hiv (New York en Californië, 1981), hanta (Zuidwest VS, 1993), de nieuwe coronavirussen SARS (China, 2002-2003) en MERS (Saudi-Arabië, 2012), nogmaals ebola (West-Afrika, 2014) en nu in 2020 de pandemie met het aan SARS en MERS verwante SARS-CoV-2 virus met niet alleen grote gezondheids-, maar ook enorme economische schade als gevolg.

Het is dus zonneklaar dat wij om deze uitdaging naast die van klimaatverandering, achteruitgang van biodiversiteit, honger, etc. het hoofd te kunnen bieden ons gedrag drastisch zullen moeten veranderen. Een eenvoudig voorbeeld kan volstaan om duidelijk te maken dat dit ons allen aangaat. Voor onze smartphones is een zeldzaam erts coltan nodig dat gewonnen wordt in de dichte wouden van Oost-Congo met de kans dat een infectieuze ziektekiem meelift. Ecotoerisme herbergt hetzelfde risico. We kunnen deze voorbeelden met andere, voor de hand liggende aanvullen: wat eet ik en waar komt het vandaan, waarheen ga ik op vakantie en hoe kom ik daar, heb ik huisdieren, hoeveel kinderen vind ik verantwoord, etc.

Wij mensen kunnen keuzes maken. Quammen: “Als wij zelf niet onze bevolkingsaantallen reguleren, is de kans groot dat het voor ons gedaan wordt, bijvoorbeeld door een virus!”

1 Zoönosen, Ziek van dieren. Gemma Venhuizen, NRC 2 mei 2020, blz. W6-W9.

2 Zoönosen, Hoe dodelijke ziekten van dier naar mens overspringen, David Quammen. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen, 5e druk, 2020.

Christiane van den Berg-Seiffert

Ontmoeting

Bij ontmoeting denk ik in eerste instantie aan ontmoetingen met mensen die mij hebben geraakt en die mij zijn bijgebleven. Soms klein en onopvallend en alledaags. Maar toch zijn het deze ontmoetingen die mijn leven zin geven en die mijn dag mooi maken. En ik denk aan de grote ontmoetingen die vorm en richting hebben gegeven aan mijn leven. Hoe bepalend zijn ontmoetingen niet voor wie ik nu ben...

Bij ontmoeting denk ik ook aan niet-ontmoeten. Aan gehaast iedereen voorbij lopen. Niets en niemand werkelijk zien. Niet open staan. Aan kijken op je telefoon in plaats van om je heen...

Met deze ontmoetingen en met dit niet-ontmoeten voor ogen wil ik het in dit stuk hebben over andersoortige ontmoetingen. Hier wil ik het hebben over mijn ontmoeting met het thema 'Ontmoeting' en over mijn geschiedenis met het thema 'Ontmoeting'. Een thema dat in de ontwikkeling van mijn (theologisch) denken een belangrijke rol heeft gespeeld. Dit artikel is daarmee geen grondige bespreking van dit thema, maar een persoonlijk terugkijken op mijn weg ermee.

Ontmoeting

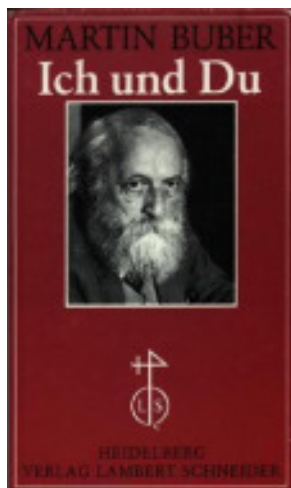
Meer dan 25 jaar geleden kwam ik in het kader van een sociaal-diaconaal tussenjaar naar Nederland en werkte bij een Duitse zee-manskerk in de Rotterdamse haven met zeevarenden uit heel de wereld. De ontmoeting met de haven, met de mensen in de haven en op de schepen heeft enorme indruk op mij gemaakt en mij diep gevormd. De haven liet me ook niet los toen ik later in Leiden theologie ging studeren. Nog jarenlang bleef ik betrokken bij het zeemanspastoraat en ik koos 'Intercultureel pastoraat' als thema van mijn afstudeerscriptie. Het bood me de mogelijkheid tot reflectie op de ontmoetingen in de haven en ook op de moeilijkheden en de stroefheid die ik soms in deze ontmoetingen heb ervaren.

Het werk van Shadid over interculturele communicatie bracht mij toen op een spoor dat vruchtbaar is gebleken: kennis van andere culturen kan nuttig zijn. Maar verkeerd gebruikt kan kennis flink in de weg zitten en je belemmeren om in concrete situaties goed te kijken. Shadid waarschuwt tegen elke vorm van (subtiel) exotisme, culturalistische vooroordelen en generalisaties. En hij bemoedigt om niet over het hoofd te zien hoeveel ons ook met elkaar verbindt. Ik denk nu aan een voorbeeld dat ik jaren geleden al een keer vertelde in een overweging. Over Marwan, het Marokkaanse vriendje van een van mijn kinderen. Mijn zoon nodigde hem uit voor zijn kinderpartijtje en ik vroeg aan zijn moeder of er nog iets was om rekening mee te houden. Ik verwachtte dat zij iets zou zeggen over snoep met gelatine of zo. Zij zei: 'Hij mag geen hazelnoten.' Daar waar ik op grond van zijn moslim-zijn vooral vreemdheid verwachtte, verraste zij me door haar 'hij is als jij': ook hij heeft ge-

woon last van voedselallergieën. Net als mijn eigen zoon, net als ikzelf... 'Hij is als jij'.

Nog bepalender was mijn ontmoeting met het denken van Martin Buber (en – in veel mindere mate – met Levinas). Ik ging 'Ich und Du' lezen en ook de rest van Bubers dialogisch werk en het liet me niet meer los. Het hoofdstuk over Buber werd een scriptie binnen mijn scriptie... Wat mij bijzonder raakte was het realisme waarmee Buber ontmoetingen beschrijft. Jij-zeggen en Het-zeggen duidt de houdingen aan die de mens aanneemt tegenover de wereld. Je kunt niet altijd 'Jij' zeggen. Je kunt niet altijd ontmoeten. 'Het' zeggen, dat wil zeggen ervaren, objectiveren, instrumentaliseren, gebruiken, begrijpen... dit alles hoort bij het leven en zonder dit alles is leven ook niet mogelijk. Alleen het 'Het' biedt immers de voor leven noodzakelijke continuïteit. Alleen het 'Het' biedt ons grip op de dingen en grip op het leven. "Und in allem Ernst der Wahrheit, du: ohne Es kann der Mensch nicht leben."

En dan vervolgt Buber: "Aber wer mit ihm (dem Es, cvdbs) allein lebt, ist nicht der Mensch." Alleen de Het-wereld kan worden geordend en gecoördineerd, maar de geordende wereld is niet de wereldordering. De ontmoeting gebeurt waar elk middel is opgehouden. Wie 'Jij' zegt heeft geen ervaring. Wie 'Jij' zegt heeft niets. Maar wie 'Jij' zegt staat in relatie. De relatie 'Ik-Jij' is genade en daad, kiezen en gekozen worden, actie en passie in één. De ontmoeting is pure tegenwoordigheid. Daardoor is ze onvatbaar. Maar ze leidt naar de eeuwigheid. Het leven van de mens, zijn werkelijk leven, is ontmoeting. En daar waar wij 'Jij' zeggen, daar waar wij ontmoeten, daar ontmoeten wij God: "Die verlängerten

Linien der Beziehungen schneiden sich im Ewigen Du. Jedes geeinzelte Du ist ein Durchblick zu ihm.”

Weer lees ik ‘Ich und Du’. En weer raakt het me hoe actueel het denken van Buber is. Bijvoorbeeld met het oog op de uitbuiting van onze aarde. Wat ik vooral meeneem van Buber, dat is het ‘wil en genade ineen’ van de ontmoeting. Je kunt de ontmoeting niet maken, niet dwingen. Maar je kunt ernaar verlangen. Je kunt openstaan. Je kunt verwachten.

Later raakte ik geboeid door de op het denken van de Hongaars-Amerikaanse psychiater-psychotherapeut Ivan Boszormenyi-Nagy gebaseerde contextuele benadering en het contextueel pastoraat. Heel zorgvuldig kijken hoe in concrete (gezins)situaties vorm wordt gegeven aan geven en ontvangen. En hierbij uitgaan van loyaliteit, ook daar waar deze ondergronds is gegaan of destructief wordt geuit... Het is één van de pijlers geworden onder mijn pastoraat. En ook als het gaat om interculturele ontmoetingen vind ik het contextuele denken behulpzaam. Meer dan uit te gaan van één grote (al gauw monolithisch verstande) culturele context, kijk je immers heel nauwkeurig hoe in een concrete situatie vorm wordt gegeven aan de (sub)cultuur van een gezin.

Ook in mijn promotieonderzoek speelde het thema ‘Ontmoeting’ een belangrijke rol. Ik ontmoette mensen die zo anders waren dan je op grond van de beeldvorming van ‘slachtoffers van seksueel misbruik’ zou verwachten. Maar hoe doe je daaraan ook methodisch recht? En bepaalt dit de vorm die het onderzoek heeft? Het was een lange en boeiende en soms spannende weg die ik hier met mijn onderzoeksparticipanten ben

gegaan en waarop wij samen ernaar hebben gezocht hoe wij de onderzoeksrelatie vorm kunnen geven en recht kunnen doen aan hun zeggenschap over hun eigen verhaal en aan hun verlangen naar regie over het proces.

En ook nu, tijdens mijn opleiding tot supervisor, speelt het thema ‘Ontmoeting’ een rol. Hoe blijf je luisterend werkelijk bij de ander? Niet bij je eigen ervaringen, niet bij je behoefte om de ander te helpen, niet bij je behoefte om de ander van advies te voorzien. Nee, werkelijk blijven bij de ander en bij diens ervaring. Je weet het allemaal wel en desondanks is het lastig.

En al die tijd en door al die ontmoetingen heen. Klein en onopvallend. En groot en bepalend. Ik ben dankbaar voor de ontmoetingen met mensen. Dankbaar voor de ontmoetingen binnen de Ekklesia. Zij maken mijn leven rijk en mooi.

En door dit alles heen ook het ervaren van niet-ontmoeten. Van voorbijlopen. Van niet-open zijn. Ik denk dat juist professionele ‘ontmoeters’ moeten op letten werkelijk open te blijven...

Het thema ‘Ontmoeting’ blijft mij bezig houden. Een paar dagen geleden kreeg ik een boek cadeau over het werk van Ruth Cohn. Haar methode van Themagecentreerde Interactie (TGI) wordt in supervisie en intervisie veel gebruikt. Dit boek gaat terug naar de context van waaruit TGI is ontstaan. Net als haar lotgenoot en geestverwant Hannah Arendt vluchtte Ruth Cohn voor het nationaalsocialisme in Duitsland en net als Arendt zocht Cohn naar een geweldloze pluraliteit. In de jaren vijftig van de vorige eeuw ‘droomde’ Cohn TGI. Het werd haar missie om met deze methode van naar elkaar luisteren en met elkaar

in gesprek gaan bij te dragen aan een menselijker wereld. Dit boek sluit aan bij deze oorsprong van de Themagecentreerde Interactie en het onderzoekt de politieke kracht van TGI in onze tijd van rondwarende angst voor vreemdelingen en antidemocratische tendensen. Ik kijk ernaar uit het verder te lezen. En ik hoop op ontmoeting...

Literatuur:

- Berg-Seiffert, C. van den. (2007). Als de ander anders is... Intercultureel contextueel pastoraat. In Uit betrouwbare bronnen. De pastorale praktijk vanuit contextuele optiek. Meinema.
- Boer, M., Hoonhout, M. & Oosting, J. (2015). Supervisiekunde: Meerperspectief. Vakmedianet.
- Buber, M. (1997). Das dialogische Prinzip (8e dr.). Schneider.
- Meulink-Korf, J. N. & Rhijn, M. A. (2002). De onvermoede derde: Inleiding in het contextueel pastoraat. Meinema.
- Scharer, M. (2020). Pleidooi voor pluraliteit. De politieke kracht van Themagecentreerde Interactie (TGI) in deze tijd. Tonnelier.
- Shadid, W. A. (1998). Grondslagen van interculturele communicatie. Studieveld en werkterrein. Bohn Stafleu Van Loghum.
- Waarde, R. van, Jansen, M. M. & Kooi, A. van der. (2017). Oog in oog: Een misologische studie naar de betekenis van de exposurebenadering in de stedelijke context. /z-wcorg/.

*Hans Feitsma en
Bep van Houten*

Ontmoeten en koffiedrinken - een extra sacrament?

Als koffiezetters van de Ekklesia hebben we momenteel in Coronatijd even niets te doen dan zelf koffie te drinken tijdens de Zoomkoffieklots bij de laptop elke zondag. Via Zoom met elkaar koffie drinken is niet het echte werk, maar veel beter dan niks. We hebben het de hele zomer volgehouden.

Echter, we staan te springen om de authentieke versie van onderling pastoraat weer in gang te zetten. Van aangezicht tot aangezicht. Koffie staat voor zoveel meer dan alleen dat bekertje bruin vocht dat vriendelijk wordt ingeschonken door het gremium van de Ekklesia inschenkers/afwassers. Het staat voor ruimte aan elkaar geven – ont...moeten. Er moet niks, nada, niente.

En dat vormt ook onze gemeenschap, we kunnen zelf vorm geven aan onze gesprekken. Iedereen kan aan het woord komen en gehoord worden!

De actievoerders komen samen op nieuwe ideeën, de nadenkers praten na over de dienst en kunnen hun opmerkingen meteen kwijt aan de dienstdoende pastor. Hoewel je daar wat voorzichtig mee moet zijn – een meditatief ei leggen en dat wereldkundig maken kost een hoop energie – wees lief voor uw uitgeputte pastor!!

De sociale lieden wisselen persoonlijke verhalen uit als de muts daarvoor staat.

De harde Ekklesia-kern regelt snel nog wat zaken onderling, nu iedereen toch bij elkaar is.

En voor de uitslapers tijdens de dienst – je kunt weer wakker de wereld in!

Soms is er wat extra's – bij een doopdienst, een kinderdienst of met kerst de jaarlijkse koekjes van Cor van Bree.

En toen we ooit lang geleden een dienst hadden over het Joodse feest 'Vreugde der Wet' hebben we ons verzekerd van de tijdloze vriendschap van de snoepkraam op de markt – het is zeldzaam om aan een klant 7 kilo bonbons tegelijk te verkopen en nog wel aan de Kerk! Die waren bij de koffie heel snel op! De mopperaars hebben de gelegenheid om op redelijk onschadelijke wijze hun gram te halen: koffie is te sterk, te slap, de roerijzers zijn niet milieuvriendelijk etc. etc.

We proberen daar op mensvriendelijke ontspannen manier mee om te gaan.

De comfortzone wordt af en toe doorbroken – door bedelaars, die mee koffie drinken, maar wel hun hand ophouden. Dat levert een felle discussie op. Geven, wegsturen? Wat is wijsheid en christelijk?

En klikvorming dreigt soms nieuwe mensen buiten te sluiten tijdens dit als gemeenschapsvormend bedoelde gebeuren. Iets waar we allemaal op kunnen letten.

We hopen van harte dat we weer snel koffie, thee en limonade voor ons allen kunnen gaan zetten.

Natuurlijk met een hartelijke glimlacht op 1,5m afstand.

Want het Onderling Bijna Heilig Sacrament van de Koffie – dat (ont)moet blijven!

Ontmoeting met Christus zelf?

Monique van der Gaag

Het zonlicht dat door de hoge ramen van de Hooglandse kerk scheen, viel precies op het stukje Brood voor Onderweg in mijn handpalm. Juist op dat moment klonk er buiten middeleeuwse muziek. Ik hoorde een luit. En een trom. Het Gouden Pet-festival begon. Het kerkplein als podium voor de beste muzikant van de stad. Het kostte me weinig moeite om weg te dromen. Even was ik die pelgrim, die na een lange tocht door onherbergzaam landschap aanklopt bij de kloosterpoort. In het volste vertrouwen dat er een voedzame maaltijd wacht. En een droge slaapplek.

Pelgrimstocht

“Wanneer ga jij eigenlijk naar Santiago de Compostela”, krijg ik als vraag bij de koffie na afloop van de dienst. Ik heb de zegen ontvangen. En de schelp. Ik wilde zelfs Spaans leren om me onderweg verstaanbaar te kunnen maken. Totdat ik begreep dat ik helemaal niet op pad hoef. Sindsdien zeg ik: “Ik loop hem hier!” Ik voel me een nep-pelgrim, een bedrieger, omdat dit antwoord steeds het einde van het gesprek betekent. Veel meer valt er misschien ook niet te zeggen? Ik zie de pelgrimsreis als metafoor voor het leven. Voor elke stap die ik zet. De mensen, die ik ontmoet. Zij brengen me verder, lopen een stukje mee soms. Dat valt niet echt uit te leggen...

Gastvrijheid

Het verhaal van die pelgrim bij het klooster vind ik mooi. Broeder Portier van de Paulusabdij woonde boven de poort, tussen de gastenkamers in. Hij vertelde mij, dat er een reden zat achter deze gastvrijheid. Het kon immers Christus zelve zijn, die zich meldt. Wat een eer voor het klooster in kwestie. Omdat Christus altijd in vermomming gaat, krijgt elke gast een warm onthaal. Was het klooster niet bang voor ongenode gasten met kwaad in de zin? Voor de wolf in schaapskleren? Voor de duivel in hoogst eigen persoon? De monnik glimlachte breed. Het adagium bleef: wie goed doet, goed ontmoet.

Lief en aardig

Maar niet iedereen is altijd even lief en aardig bij een ontmoeting. Zoals mijn yoga-leraar mij ooit leerde: als er negen mensen op rij lelijk tegen je doen, verwacht je dat ook van nummer tien. Je kunt je daarin enorm vergissen. Er zijn nog steeds meer aardige dan onaardige mensen. Aardige mensen kom je altijd nog eens tegen. Maar onaardige ook. Dat schept mogelijkheden! Misschien kan er nog iets recht gezet worden? Beiden moeten dat wel willen. Ongeacht de hiërarchie. Een leidinggevende hoeft niet naar beneden te trappen. Natuurlijk betrek ik het meestal niet onmiddellijk op mezelf als ik iemand met een slecht humeur ontmoet. Maar ik vind het wel irritant. En zeker als het vaker gebeurt. Ik weet dat het altijd gemakkelijker is om je agressie op de eerste de beste bot te vieren, dan je baas uit te foeteren. Tenzij je zelf baas bent. Wat dan?

Voorstel

Ik heb een idee. Laten we het bij een eerste ontmoeting vooral niet over werk hebben. Werk geeft de grootste emoties. U bent uw werk niet. U bent uzelf. Ik ook. Vraagt u daarom liever aan mij waar ik blij van word. Dat levert een leuker gesprek op voor ons allebei. Want ik stel namelijk een oprechte wedervraag. Zo komen we tot een levendige dialoog. En vergeten we de tijd. En wordt onze koffie koud. Maar dat geeft niets. Koude koffie is ook lekker. Voor deze keer. En dan kan het zomaar gebeuren, dat wij beiden opeens gaan stralen, doordat het zonlicht op ons valt door de hoge ramen van de Hooglandse kerk. Of digitaal, terwijl we onze inspiraties online met elkaar delen. Dat zijn echte hartverwarmende ontmoetingen!

Tieden uut Nijhoof

Mooiste dorp in tijden van corona

Het is niet altijd een genoegen om in 'het mooiste dorp van Nederland' te wonen. Natuurlijk zijn we trots op ons mooie dorp en prijzen we ons gelukkig dat we er mogen wonen. Maar er is ook een keerzijde. Wie het boek 'Grand Hotel Europa' van Ilja Leonard Pfeiffer heeft gelezen begrijpt dat (massa)toerisme juist datgene vernietigt waardoor het wordt aangetrokken. In ons geval: de rust, de ruimte, de stilte en het onaangename dorpsbeeld. Gelukkig loopt het bij ons niet zo'n vaart, maar sinds de verkiezing vorig jaar oktober zien we wel degelijk meer toeristen rondlopen. Overigens doet deze zomer ook de coronacrisis een stevige duit in het zakje. Opeens heeft vakantievierend Nederland de val op de noordelijke provincies, omdat die relatief 'veilig' lijken, en worden ook buurdorpen druk bezocht door (voornamelijk Nederlandse) vakantiegangers. De bussen Chinezen zijn vooralsnog uitgebleven....

Niet iedereen in ons dorp is gesteld op toeristen; sommigen vinden dat hun komst zoveel mogelijk ontmoedigd

moeten worden: "een slagboom bij Zwolle, ook om de corona te weren". Ik probeer dergelijke standpunten te pareren met een ander gezichtspunt. Je kunt ook uitgaan van een geven en nemen, een soort wederkerigheid. Net zoals velen van ons soms kunnen genieten van een bezoek aan de stad met al zijn reuring - al was het maar om te shoppen of de bioscoop te bezoeken - zo is het goed dat de stedeling zich van tijd tot tijd kan verpozen in onze landelijke omgeving. Daarnaast kan toerisme ook bijdragen aan de leefbaarheid van een gebied: op sommige plekken kunnen winkels of horeca blijven bestaan mede dankzij de bezoekers van elders. En het is de vraag of een aantal mooie fietspaden of het fietspontje, waar we zelf ook graag gebruik van maken, er gekomen zouden zijn zonder recreanten. Het moet dus gaan om een win-winsituatie waar zowel de recreant als de inwoner beter van wordt: kleinschalige concerten, een verhalenfestival, rondleidingen door het landschap in combinatie met een goede maaltijd, zo mogelijk weer een kanoverhuur, enzovoort. Het gaat dus om kleinschalig, duurzaam toerisme, waarbij we mikken op mensen met belangstelling

voor de cultuurhistorische waarden van het landschap. We zitten niet te wachten op grote campers die een rondje om de kerk rijden en mensen die alleen even uitstappen om een selfie te maken ten bewijze dat men in het mooiste dorp van Nederland is geweest.

Leuke ‘bijvangst’ van deze toeristische zomer vind ik juist de ontmoetingen met mensen die veelal te voet of per fiets ons dorp aandoen. Ik maak soms met opzet een ommetje om de kerk en het komt dan al heel gauw tot een praatje over waar men vandaan komt en wat mensen naar hier brengt; veelal met verbazing over hoe mooi Groningen kan zijn. Vaak vertelt men dat er voor deze zomer volstrekt andere vakantieplannen waren gemaakt, maar dat het eigenlijk heel fijn is om nu een onbekend deel van het eigen land te ontdekken. En wat is er leuker dan met geïnteresseerde passanten een rondje door het dorp te maken en hen de interessante plekjes te laten zien. We genieten er over en weer van: wel op gepaste afstand, maar zeker geen social distancing.

Inmiddels is Winsum, een ander Gronings dorp hier nauwelijks 12 kilometer vandaan, door de ANWB verkozen tot ‘aller-mooiste dorp van Nederland’. Diverse dorpsgenoten halen opgelucht adem: “dan gaat de toeristenstroom voortaan die kant op”. Maar het kan elkaar natuurlijk ook versterken, want nu kan je in één dag twee mooiste dorpen bezoeken. Overigens is het de vraag wat een dergelijke verkiezing waard is; er zijn zoveel mooie plekjes in Nederland en daarbij heeft ieder zo z’n voorkeuren. Maar het blijft wel opvallend dat een provincie die zo weinig bekend is bij toeristen tweemaal achter elkaar in de prijzen valt. Zou er dan toch niets boven Groningen gaan?

Lex van Wijngaarden

Van het bestuur

En toen was het ineens weer bijna september. De start van een nieuw seizoen op school, aan de universiteit, de hogeschool, in het verenigingsleven, in de kerk, en op het werk. Het moment waarop we na de zomermaanden elkaar weer gaan ontmoeten. Althans, in normale tijden. Maar we leven nog steeds niet in normale tijden.

Toen half maart de anderhalve-meter-maatschappij z’n intrede deed, dachten/hoopten we nog dat met een half jaartje alles wel weer normaal zou zijn. Niets is minder waar gebleken. Inmiddels weten we dat we nog lang niet van het coronavirus af zijn.

Maar zoals de zaken er nu voor staan zijn bijeenkomsten van meer dan honderd mensen in goed geventileerde ruimten toegestaan. Aan die laatste eis voldoet de Hooglandse kerk in ruim voldoende mate. Daarom beginnen wij op 6 september weer met fysieke vieringen in de Hooglandse kerk, zodat wie dat wil gewoon weer naar de kerk kan komen.

Voor wie dat liever nog niet wil, gaan we de vieringen streamen en uitzenden via ons – inmiddels vertrouwde – YouTube kanaal.

In de kerk zijn de nodige voorzorgsmaatregelen genomen. Vanaf de zomeringang is een looproute uitgezet naar een aantal tafels waarop presentielijsten liggen om namen en e-mailadressen te noteren, er staan zuiltjes met desinfectiegel, de rijen met stoelen zijn veel ruimer neergezet.

Ook koffiedrinken na afloop van de viering zal kunnen, maar wel op gepaste afstand.

Op Rapenburg 100 komt het leven ook weer langzaam op gang, al hebben we hiervoor ook enkele regels ten aanzien van hygiëne en aantal toegestane aanwezigen per ruimte opgesteld.

We hopen elkaar weer te gaan ontmoeten tijdens onze wekelijkse vieringen en op andere plekken en met inachtneming van een aantal regels. Het zal wennen zijn, maar samen kunnen we hier wel doorheen komen.

Namens het bestuur,
Sytske Visscher
secretaris

Wetenschap

Met het hoofd én uit het hart

Carel Stolker

rector magnificus & voorzitter College van Bestuur van de Universiteit Leiden.

zo 6 sept

Hoe hou je samenhang in een universitaire gemeenschap, in een wereld die steeds meer verbonden lijkt én uiteenvalt en verbrokkelt. Wat kunnen we daarin leren van het Pinksterfeest, het feest van elkaar verstaan?

Karin van den Broeke predikant, voorzitter Nederlands Bijbelgenootschap, lid dagelijks bestuur van de Wereldraad van Kerken, voormalig studentenpastor en voormalig synodales Protestantse Kerk in Nederland

zo 13 sept

‘Een goede leraar en een verdraagzaam mens’. Volgens Timoteüs zijn het kenmerken van een dienaar van Christus. In de dagen van Johannes Uytenbogaert laaiden de politieke en de theologische strijd hoog op in de jonge Republiek. Het pleidooi van Uytenbogaert voor religieuze vrijheid is een spiegel voor de verdraagzaamheid die ook in onze tijd een kostbaar goed blijkt.

Govert Buijs

hoogleraar politieke filosofie en levensbeschouwing aan de VU Amsterdam.

zo 20 sept

Zijn we in staat een nieuwe economische orde te bouwen? Iets nieuws te beginnen dat uitmondt in Gods rijk? Waar dient het nieuwe zich aan? Wat kunnen we hierin leren van de lofzang van Maria, waarin machtigen van hun troon worden gestoten.

Herman Paul

hoogleraar Geschiedenis van de Geesteswetenschappen aan de Universiteit Leiden.

zo 27 sept

Wat voor mensbeelden leven er in de wetenschap en wat voor mensbeeld dragen we uit? Zou de kerk niet een hoeder kunnen zijn van een diep mensenbeeld, om het eendimensionale denken tegen te gaan?

David van Bodegom

historicus, arts, verouderings-wetenschapper, universitair docent LUMC.

zo 4 okt

De mens op aarde is een spelende mens. Dat maakt mensen anders dan dieren. Homo Ludens. Het spel als noodzakelijke voorwaarde voor het voortbrengen van cultuur en samenleving. Hoe kunnen we dat verbinden met vitaliteit en bevordering van gezondheid?

Hooglandse Vieringen

Iedere zondagochtend om 12.00 (!) uur
Hooglandse kerk, Middelweg, Leiden

Iedere woensdag is de liturgie voor de daaropvolgende zondag is te vinden op de site van EkklesiaLeiden.nl

Alle vieringen kunnen in persoon worden bijgewoond. Zij worden tevens online gestreamd op het YouTube-kanaal van de Ekklesia Leiden en zijn daar ook achteraf te volgen. Ook blijft het mogelijk te luisteren op: www.kerkomroep.nl

SERIE:	Wetenschap - met het hoofd én uit het hart (zie de pagina hiernaast)	
6 september	Carel Stolker	<i>Samenhang in de universitaire gemeenschap</i>
	liturg: Christiane van den Berg	
13 september	Karin van den Broeke	<i>Een goede leraar en een verdraagzaam mens</i>
20 september	Govert Buijs	<i>Een nieuwe economische orde?</i>
	liturg: Christiane van den Berg	
27 september	Herman Paul	<i>Mensbeelden in de wetenschap</i>
	liturg: Rob van Waarde	
4 oktober	David van Bodegom	<i>De spelende mens</i>
	liturg: Jan Delhaas	
11 oktober	Christiane van den Berg	Kinderdienst
18 oktober	Jan Delhaas	thema nog onbekend
25 oktober	Paul van Tongeren	<i>De mens als betekenisontvanger</i>
1 november	Christiane van den Berg	Allerheiligen
8 november	Christiane van den Berg	JUBILEUMDIENST

Cor van Bree

6 september zal in menig opzicht een nieuw begin zijn: het begin van een nieuw academisch jaar (dat we op onze eigen manier zullen openen), het begin van een nieuwe serie diensten (waarover hieronder meer) en het begin van een nieuwe corona-fase (waarover meer elders in dit blad). Die zondag zal Carel Stolker, rector magnificus van onze universiteit en lid van onze gemeenschap, de overweging houden. Daarmee start een aantal diensten met als thema: Wetenschap, met het hoofd én uit het hart. Een intrigerende thematiek. Bij de wetenschap denken we toch vooral of misschien wel alleen aan het hoofd? Welke rol speelt het hart daarin? Misschien zouden we kunnen zeggen dat het hart aan het begin en het eind aanwezig is en dat daartussen het hoofd (de “Ratio”) het voor het zeggen heeft. Het begin

kan verwondering zijn of verontrusting. Met een voorbeeld uit de taalwetenschap: worden mensen inderdaad op grond van hun taal of taalgebruik gediscrimineerd? Dan volgt er een onderzoek volgens de regels van de kunst, het “spel” van de wetenschap, “sine ira et studio”. Of spelen daarin dan toch allerlei “vooringenomenheden” een rol? Is dat verkeerd of mogen we die juist laten gelden? En dan zijn er de resultaten: mensen worden inderdaad gediscrimineerd. Wat doen we eraan? Wat laten we de doorslag geven: het “zuivere” Nederlands, of laten we ruimte voor variatie? Dan gaat in ieder geval het hart weer spreken, de manier waarop we tegen het leven en de wereld aankijken. Gerenommeerde sprekers zullen de thematiek ‘hoofd en hart’ van diverse kanten belichten. Een overzicht ervan staat hiernaast in het blad.

11 oktober is er de kinderdienst; over de thematiek van de 18e valt op dit moment nog niets mede te delen. De 25e hebben we als gastspreker Paul van Tongeren in ons midden, filosoof en theoloog, emeritus hoogleraar aan de Radboud-universiteit te Nijmegen, gespecialiseerd in ethische vraagstukken. In zijn overweging zal hij het over het wonder hebben: het overrompelende aanbod van betekenis. De mens niet als betekenisgever maar als betekenisontvanger. Hierna volgen twee belangrijke diensten die hier alvast worden vermeld: op 1 november is er de Allerheiligendienst, op de 8e een dienst naar aanleiding van het 50 jaar bestaan van de ekklesia. Hoe we dit jubileum precies kunnen vieren, valt op dit moment nog niet te overzien.

Belijdenis en doop van Arthur de Jong

Op 15 juli heeft **Arthur de Jong** in de Hooglandse Kerk belijdenis afgelegd van zijn geloof en werd hij gedoopt. Het was een heel bijzondere viering. Een viering waarin Arthur de schriftwoorden die hij op zijn weg heeft ontdekt en die veel voor hem zijn gaan betekenen met ons heeft gedeeld.

Ook de doop zelf was bijzonder. Wat als een noodgreep is bedacht om in deze coronatijd toch te kunnen dopen, is ook inhoudelijk waardevol, theologisch passend en symbolisch heel mooi gebleken. Arthurs vrouw Yvonne

heeft de doophandeling uitgevoerd terwijl Christiane de doopwoorden uitsprak.

Bij een doop trakteren de doopouders of de dopelingen doorgaans op koekjes bij de koffie. Ook bij de doop van Arthur hebben wij deze mooie traditie in een aangepaste vorm in ere gehouden. Arthur heeft heel veel koekjes gekocht. En hij heeft zijn gasten gevraagd om houdbaar voedsel mee te nemen naar de doop. Na zijn doop heeft hij de koekjes en het eten naar de voedselbank gebracht.

Piet Terhal

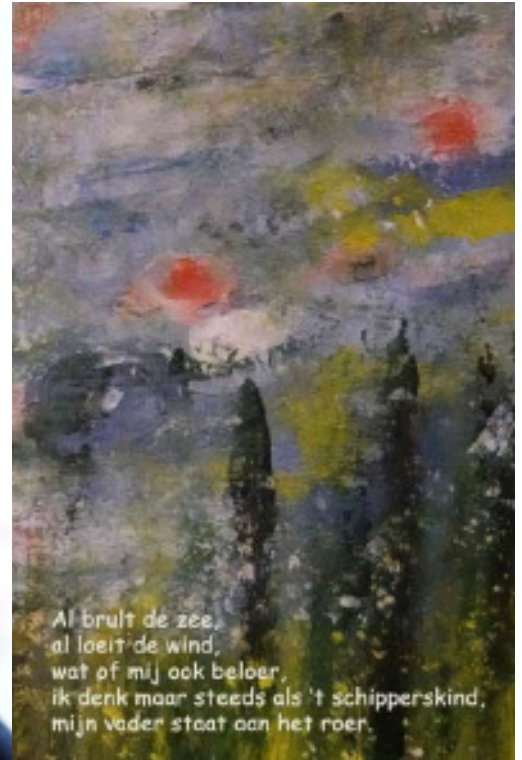
Heerlen, 10 september 1935

Oegstgeest, 5 augustus 2020

Op 5 augustus is **Piet Terhal** op ruim 84-jarige leeftijd overleden.

Piet is samen met zijn vrouw Leonie al vanaf het begin betrokken geweest bij de Ekklesia. Dat was eerst in de Lokhorstkerk en daarna in de Hooglandse Kerk. Zijn jongste dochter is nog in de Lokhorstkerk gedoopt. In de jaren dat de kinderen nog jong waren, is hij actief geweest in de oecumenische aulagemeenschap in Voorschoten.

De afscheidsdienst met als voorganger Henk Schouten vond plaats in de Hooglandse kerk op dinsdagmiddag 11 augustus. Tien leden van de Schola waren aanwezig en zongen het 'Lied van weg en omweg' en als slotlied 'Die mij droeg op adelaarsvleugels'. Zijn kleinkinderen droegen de kist de kerk uit.

Al brult de zee,
al loeit de wind,
wat of mij ook beloert,
ik denk maar steeds als 't schipperskind,
mijn vader staat aan het roer.

Joke van der Helm was jarenlang een zeer regelmatige bezoeker van onze vieringen. Ze vond bij de Ekklesia een nieuw spiritueel huis nadat ze vele jaren het koor in de Antoniuskerk had gedirigeerd. Velen van ons zullen haar kennen als de maker van de prachtige schilderijen die dit voorjaar op Rapenburg 100 te zien waren.

Joke is de moeder van Annemarie Meester en van Ronald Meester, de voorzitter van onze vereniging. We gedenken Joke met warmte, eerbied en respect. Op 24 juli is in de Hooglandse kerk een avondwake voor Joke gehouden. Zij is begraven op de natuurbegraafplaats Heidepol in Arnhem.

Joke van der Helm

7 januari 1939 - 19 juli 2020

Ans van den Aakster werd geboren in Alkmaar in een groot katholiek gezin. Zij trouwde in 1968 met Huib Godding met wie ze eerst in Oegst-

geest en later in Leiden ging wonen. Al snel kwamen ze terecht in de Leidse Studenten Ekklesia. Hun beide dochters werden er gedoopt.

Ans en Huib waren er altijd al van doordrongen dat er van een rechtvaardige verdeling in de wereld weinig terecht kwam. Ze werden actief in allerlei verenigingen en organisaties om de wereld een beetje beter te maken. Ans heeft zich onder andere heel lang ingezet als vrijwilligster in de Wereldwinkel van Oegstgeest.

De laatste jaren was zij actief in de Kringloopwinkel in Leiden, waar ze altijd met ontzettend veel plezier ge-

werkt heeft. Op zondag hielp ze mee om voor de dienst in de Ekklesia de liturgieën uit te delen.

Ans stond altijd voor alles en iedereen klaar. Ze vond niets te gek of te veel moeite om anderen te helpen. Ze was zelf al aardig op leeftijd toen ze nog op de fiets voor oudere mensen boodschappen ging doen. Ze was een harde werker, maar had vooral veel plezier en een enorm verantwoordelijkheidsgevoel naar anderen toe om die te helpen en de maatschappij en wereld een betere plek te maken.

Na het overlijden van Huib, afgelopen december, is de gezondheid van Ans achteruitgegaan. Het verdriet om het verlies van Huib maakte het leven steeds moeilijker voor haar. Ze is rustig ingeslapen. Wij gedenken haar met genegenheid, eerbied en respect. Haar kinderen en kleinkinderen wensen wij veel sterkte bij het verwerken van dit grote verlies.

De herdenkingsdienst heeft plaatsgevonden in de Hooglandse kerk.

Ans Godding

1933 - 26 juli 2020

**Hermanitas de los Ancianos Desamparados
Hogar Santa Teresa Jornet
Tarija - Bolivia**

19 de Junio 2020

Parroquia EKKLESIA DE LEIDEN

Beste parochie-leden,

We hopen dat het met u allen goed gaat in deze moeilijke tijd voor heel de mensheid.

Wij in de Hogar bidden voor al diegenen die helpen met het beschikbaar stellen van middelen die de hygiëne en de bio veiligheid vergroten.

De Hogar is nu bijna vier maanden afgesloten van de buitenwereld. Bezoekers komen niet binnen. Onze bewoners zijn zeer kwetsbaar. We moeten echt heel voorzichtig zijn in de zorg voor onze bewoners.

Deze brief is bedoeld om onze oprechte dank te betuigen voor de donatie die u ons heeft gestuurd en om u te laten weten wat we met deze hulp gaan doen.

Met uw hulp kunnen we de gezondheid en hygiëne van onze oudere volwassenen verbeteren door het reinigen en desinfecteren van alle woonomgevingen. Dat doen we door het aanschaffen van o.a. medicijnen, hygiëneproducten, schoonmaakmiddelen, bleekmiddel, vloerontsmettingsmiddel, alcohol en gel.

Op Corpus Christi hadden we hier een processie door de Hogar en vandaag met het feest van het Heilig Hart van Jezus doen we hetzelfde. We hebben alle paviljoens bezocht, en hebben samen met de bewoners gebeden voor iedereen die ons ondersteunt.

GOD ZEGENE U, BESCHERME EN BEHOEDE U EN DAT ONZE OUDEREN BIJ U IN GEDACHTE MOGEN BLIJVEN.

Ontvang onze liefde, gebeden en dankbaarheid voor het goede dat we onze ouderen geven. Bid ook voor ons dat we bevrijd zullen worden van deze pandemie.

Vriendelijke groet,

Zuster María del Carmen Laguna

Zusters en Ouderen van de Hogar Santa Teresa Jornet

Vertaling: Annette van den Boom-Melman

Opbrengsten collectes

- 12 april 2020 - € 385 - Straatpastoraat Leiden - voor dak- en thuislozen
- 31 mei 2020 - € 853,50 - Hogar Tarija Bolivia - voor ouderen in een verpleeg- verzorgingshuis.
- 18 juli 2020 - € 1912 - Project Ghana - noodhulp/ microkrediet voor boeren in Ashanti Regio voor aankoop zaaigoed (zie hiernaast).

Giften uit fonds SDFH

- april 2020 - € 500 - Voedselbank Leiden - extra gift ivm coronacrisis
- april 2020 - € 115 - Straatpastoraat Leiden - extra gift ivm coronacrisis
- juli 2020 - € 300 - Casa de la Alegria Bolivia - extra gift ivm coronacrisis

Collecterooster

- 6 september 2020 - Onderwijswinkel/ Muziekcentrum Leiden Noord -

huiswerkhulp, bijles en muziekles voor kinderen en jongeren van ouders die deze lessen niet kunnen betalen.

- 29 november 2020 - doel wordt nog bepaald.

- 24/ 25 december (Kerst) - SAVIE (voorheen Wij helpen daar) - hulp aan kinderen, ouderen en kinderen met een verstandelijke beperking in Oost-Europa. - GIL Gezondheidszorg Illegalen Leiden.

Ekklesia steunt micro-krediet in Ghana met record opbrengst collecte

In veel ontwikkelingslanden leidt COVID19 tot daling van inkomens en verstoring van het distributiesysteem. Eind april stelde een VN-woordvoerder te verwachten dat miljoenen in Afrika zullen sterven van honger. Ook in Ghana werd en wordt ellende verwacht. Kunnen we daar iets aan doen?

Zeven jaar geleden bouwde Stichting REDCAPA in het arme noorden van de Ashanti Regio een kliniek die ze vervolgens overdroeg aan de Ghana Health Service. Rondom de kliniek wonen honderden arme boerengezinnen met wie de stichting contact heeft. Uit contacten met het Ministerie van Voedsel en Landbouw (MoFA) in mei bleek dat er dit jaar minder is geplant dan andere jaren vanwege de economische malaise, maar dat er in juni en juli nog verschillende gewassen gezaaid konden worden om in oktober/november te kunnen oogsten.

Ik, Elizabeth Sarfo Adu, woont in dat gebied en werk voor de stichting. REDCAPA stelde zich daarom een tweeledig doel: enerzijds noodhulp verstrekken om honger te lenigen cq te voorkomen en anderzijds een struc-

turele productieve samenwerking door het verlenen van microkrediet aan de kleine boeren.

Op 22 mei startte REDCAPA de campagne om vóór 15 juli € 20.000 bij elkaar te brengen om nog tenminste 100 kleine boeren van microkrediet te voorzien. Allerlei contacten droegen bij deze fondswerving.

Vanwege de urgentie besloot de Stuurgroep Diaconie van de Ekklesia tussentijds een collecte voor deze noodhulp te organiseren. De (digitale!) collecte van 5 juli resulteerde in het prachtige bedrag van € 1.912. Dankzij deze gulle gift bereikte REDCAPA op die dag al het gedroomde streefgetal van € 20.000.

Inmiddels hebben met die steun 115 boeren rijst en bonen gezaaid, en kunstmest en bestrijdingsmiddelen ontvangen. Zij zullen naar schatting 150.000 tot 200.000 kg extra voedsel produceren. Daarnaast hebben zij ook handgeld om deze moeilijke periode door te komen. De groep bestaat uit vrouwen en mannen van diverse stammen en talen, Moslims en Christenen van verschillende kerken. Sommigen tekenden de overeenkomst met een vingerafdruk. Het krediet zal uiterlijk in januari 2021 zijn terugbetaald.

Nu is het 'hopen op' of 'bidden voor' een goede oogst. Ekklesia, bedankt!

Elizabeth Sarfo Adu en Wessel Eijkman

Door de bijdrage van Rob van den Boom aan het themanummer van de Hooglandse Nieuwe over 'Vieren' (feb. 2020) en door de studiegroep 'De macht van het heilige' word ik geïnspireerd tot nadenken over het 'functioneren' van de Ekklesia. Ik vraag me af of de conclusie van Rob klopt: "Het vieren door de Ekklesia is een kracht maar ook een zwakte". Rob baseert de conclusie in zijn artikel vooral op de verdeling van de financiën: twee derde van de begroting gaat naar dat 'vieren'. Een belangrijke constatering volgens mij, maar de vraag dringt zich op of dit gegeven ook gewenst wordt? Zijn er ook andere gegevens die hier een ander licht op kunnen werpen? Zou dit wellicht een aangepaste begroting en een andere praktijk vergen?

Ik wil mij in deze reactie beperken tot twee ervaringen, het bekijken van de nieuwe website en zomaar een middagje Rap 100. Waarna ik enkele ideeën wil voorleggen die misschien kunnen bijdragen aan 'het versterken van het vieren'. Versterken door te verbreden of te verdiepen!

Wat mij allereerst opvalt is die merkwaardige openingsfoto op de website. Wie zijn die mannen, wat doen ze en waarom staan ze zo prominent op de site?

Meer dan vieren, hoe doe je dat?

Wim Kuin

De website

Wat staat er op de nieuwe website? Wat mij allereerst opvalt is die merkwaardige openingsfoto op de website. Wie zijn die mannen, wat doen ze en waarom staan ze zo prominent op de site? Al mijn vooroordelen worden er door geactiveerd! Wat hebben deze witte, geleerde, mannelijke personen te maken met deze ruimte? Er lijkt een gezellig onderonsje, maar verder ... De macht van het heilige dringt zich aan me op: deze heren zouden in een kerk kunnen staan, misschien wel in de Hooglandse, ze zouden elkaar kunnen treffen na een of ander geleerd samenzijn, ze regelen taken en waardeoordelen, zodat het volk kan worden bestuurd.

Typisch Wim Kuin

Dat ik zo reageer komt omdat ik te weinig weet van de geschiedenis van de Ekklesia. Ik zit er als ex-katholiek, met een protestantse HBO-opleiding levensbeschouwing. Ik worstel met een supergeleerd boek over 'De macht van het Heilige'. En sinds mijn pensionering ben ik 'kunstenaar'. Voor mij is de kracht van de Ekklesia juist de samenhang tussen vieren en 'actie en informatie'. Dus altijd een stap voorbij het vieren. Wordt het vieren voldoende gekoppeld aan acties samen met Amnesty, de Voedselbank of de Taalgroep? Hoe verbinden we ons met de "duurzaamheidsbeweging". Ik ben iemand die meer wil dan alleen die zondagse viering in de kerk. Daarom was het kerkasiel voor het kinder pardon echt iets voor mij. Eigenlijk kwam ik de Ekklesia het duidelijkst tegen tijdens activiteiten met Syrische vluchtelingen. De Taalgroep is daar uit voortgekomen en er wordt nagedacht over het voortbestaan. Maar wat merk je daarvan in de vieringen, meer dan een oproep voor taalmaatjes?

Praktische spiritualiteit

Terug naar de website, geeft die vol-

doende 'voeding' aan praktische spiritualiteit. Wat zegt de Ekklesia over de Ekklesia? In een van de eerste zinnen die ik lees op de site wordt gezegd:

"De officiële leer van de kerken vindt zij ondergeschikt aan de vraag hoe we de wereld tot een betere plek kunnen maken. De Ekklesia zoekt daarbij naar het nieuwe en vernieuwende. Zij laat zich daarbij nadrukkelijk inspireren door het christendom, maar ook door andere religies waarmee zij expliciet de dialoog zoekt, zonder haar eigenheid op te geven."

Gaat dit standpunt over de vieringen, studiegroepen, de Taalgroep of over alle drie de voorbeelden in een onderlinge relatie? Wat is dan het nieuwe vernieuwende aspect? Als ik verder lees wordt het praktischer:

"De Ekklesia is maatschappelijk geëngageerd. Velen zetten zich in voor elkaar en voor anderen, vanuit de hoop op een betere wereld van vrede en gerechtigheid. De Ekklesia ondersteunt maatschappelijke projecten en zet daarvoor geld en mensen in."

Hoe speelt dit op dit moment? Waar staat de Taalgroep in het prioriteiten-schema van de Ekklesia?

Hebben de mannen van de foto op de site iets te maken met de Taalgroep? Hoe divers is de Ekklesia tegenwoordig? Wat zegt de site over de Taalgroep?

De Taalgroep

"Sinds 2016 organiseert de Ekklesia Taalgroep gratis taalcoaching en taalactiviteiten voor vluchtelingen en statushouders om hen ondersteuning te bieden bij het opbouwen van hun nieuwe bestaan. Vrijwilligers verzorgen wekelijks taallessen of gaan individueel met een anderstalige aan de slag. Daarnaast vinden er regelmatig sociale activiteiten plaats, zoals een gemeenschappelijke lunch of een uitstapje naar een museum. Het taalproject zorgt ervoor dat nieuwkomers vaardiger worden in het Neder-

landers en draagt daarnaast op een bijzondere manier bij aan onderling contact tussen anderstalige en Nederlandse inwoners van de regio Leiden.”

Laatst was ik op een gewone dinsdagmiddag op Rap 100 en daar werd hard gewerkt door de taalgroep. “We doen de incidentmethode, die heb ik nog van jou geleerd” zei iemand. Enigszins in verwarring nam ik daarna deel aan een overleg met Amnesty. “We gaan iets met kunst regelen, maar samenwerken met jullie levert altijd weer vragen op”, werd er opgemerkt. Dit was dus een incident! Amnesty heeft kennelijk moeite om met religieuze organisaties samen te werken. Hoe is dat eigenlijk voor de Taalgroep, is religie daar een onderwerp, gaan de mensen van de Taalgroep naar de voedselbank, zijn er mensenrechten aan de orde? Kan je met kunst iets betekenen voor de statushouders? Typisch iets voor mij om me dit allemaal af te vragen.

Terug naar de website

Moet er meer geld naar het Taalprogramma of gaat het om iets anders? “Het Taalprogramma van de Ekklesia richt zich op directe steun aan de vluchtelingen uit het Midden-Oosten of Afrika die in Leiden terecht zijn gekomen.” Is het mogelijk om in onze studies en vieringen meer aandacht te gaan besteden aan de ontwikkelingen in het Midden Oosten en Afrika. Weten we iets over religieuze ontwikkelingen aldaar en zouden wij daar iets aan kunnen hebben?

Hoe zit het met de relatie diaconie en vieren?

“Het Diaconieprogramma biedt allerlei groepen in Leiden of elders hulp. Zo ondersteunen we in binnen- en buitenland projecten, die gericht zijn op vermindering van armoede en sociale ongelijkheid, verbetering van de mensenrechten,

verzoening en verduurzaming van de aarde. Brede maatschappelijke thema's krijgen aandacht, denk aan de Leidse Voedselbank, de Vredeswake en de 'Walk of Freedom' samen met Diaconaal Centrum De Bakkerij en Amnesty International.”

Het valt op dat de Ekklesia is opgebouwd uit 'hokjes' die vaak weinig met elkaar van doen hebben.

Eigenlijk zie ik geen inhoudelijke relatie! Tot slot zegt de website ook nog iets over kunst en cultuur.

“Van tijd tot tijd werkt de Ekklesia samen met uitvoerend kunstenaars. Denk aan kleine of grote expositie, muziekuitvoeringen of het 'Vertelpodium'. Kunst maakt het mogelijk om complexe problemen te visualiseren, om de laagdrempeligheid van maatschappelijke thema's zichtbaar te maken.”

Mooi gezegd, maar hoe doen we dit concreet?

Hoe komen we tot een verbindende praktijk?

Ik zou graag stil willen staan bij het verhaal van mensen. Hoe gaan we met elkaar steeds weer op zoek naar “het nieuwe en vernieuwende om de wereld tot een betere plek te kunnen maken”? Het is mooi dat er groepjes zijn die activistisch en vernieuwend bezig zijn. Maar schuiven we onze verantwoordelijkheid niet teveel naar hen af? Hoe staan we als hele gemeenschap achter die doelen en activiteiten? Geven we die groepen wel voldoende steun? Voelt het

Ekklesia bestuur zich wel voldoende betrokken? En hebben ze een strategie om de verbindingen te maken?

Maakt de Ekklesia zich druk over het taalproject? Als de Taalgroep een probleem heeft dan lossen ze dat zelf op. Prima, maar het project zit in zijn laatste jaar, wat wil de Ekklesia na dit jaar gaan doen? Die beslissing kunnen we toch niet helemaal aan de Taalgroep overlaten?

Het valt op dat de Ekklesia is opgebouwd uit 'hokjes' die vaak weinig met elkaar van doen hebben. Hoe spelen de verhalen van de cursisten een rol in de vieringen, was een vraag die bij mij op kwam. Gaan de leerhuizen en lezingen over integratie, werkgelegenheid, je thuis voelen?

Hoe werken we aan de mensenrechten van de cursisten? Wat doen we als Amnesty iets wil met de Ekklesia, met de kunstenaars? Is kunst een goed middel om de 'macht van het heilige' te breken, moeten we dan actie voeren of blijven vieren?

Tijdens een studieavond over de 'Macht van het heilige' lukte het me niet om concreet genoeg te worden. Het ging voor mij om de spanning tussen theorie en praktijk. Zijn we niet te 'academisch' bezig? In onze vieringen wordt het 'heilige' beleefd vanuit een katholieke en protestantse mix van verkondiging en sacrament. Als organisatie zijn we een verzameling groepjes die ieder hun eigen ding doen.

Enkele mogelijkheden en pas ze toe op de Taalgroep

Ik zie een aantal mogelijke oplossingen die allemaal samenkomen bij een vervolg op de Taalgroep. Bijvoorbeeld:

- De Ekklesia gaat meer werk maken van het concreet realiseren van mensenrechten. Iedere deelnemer van de taalgroep formuleert wat hij/zij nodig heeft. Dit vertalen we naar rechten, deze rechten worden verbeeld, deze beelden worden gekoppeld aan plannen.
 - Iedere cursist wordt geadopteerd door een lid van de Ekklesia en door een kunstenaar en door het maken van verhalen en beelden worden uitvoerbare plannen gesmeed.
 - Ekklesia benoemt iemand die betaald het werk van de Ekklesia buiten de vieringen om coördineert, ontwikkeld en zichtbaar maakt.
- Door alleen de verkondiging en het sacrament voel ik me te weinig 'gevoed'.

Reacties graag naar:
wnjkuin@gmail.com

Walther Burgering schreef een boek over studentenpastoraat

Op vrijdag 26 juni is het boek *Zinzoeken en Zijn. 12 interviews over het belang van de werksoort studentenpastoraat* gepresenteerd. *Zinzoeken en Zijn* is een weergave van gesprekken met studentenpastores verspreid over 12 studentensteden in Nederland, waaronder Leiden. De interviews zijn afgenomen door Walther Burgering en mede door Lianne van Dijk verwerkt tot toegankelijke teksten over het leven van studenten en de betekenis die het studentenpastoraat hierin kan hebben. De studentenpastores spreken over levenskeuzes, life coaching, omgaan met stress, rouw en verdriet, zoektochten naar levens- en zingevingsvragen en vele andere onderwerpen die het leven van een student bepalen. In alle gesprekken komt het levensbeschouwelijk perspectief als andere kijk op de wereld van studenten én van het hoger onderwijs aan de orde. Dit levert een levendige aaneenschakeling op van verhalen over deze weinig beschreven wereld.

Walther Burgering heeft van 2015 tot juli van dit jaar gewerkt als studentenpastor te Leiden. Hij kent daardoor van binnenuit het werken voor en met studenten. Bij Rapenburg 100 in Leiden werkte hij in teamverband met Nederlandse en internationale studenten. On-

der het motto 'Veelvormend in persoonlijke ontwikkeling' begeleidt het multi-levensbeschouwelijke team studentenpastoraat honderden studenten individueel en in groepen. Zij geven leiderschapstrainingen, cursussen en houden persoonlijke gesprekken over levens- en zingevingsvraagstukken.

De studentenpastores geven vorm aan cursussen zoals Omgaan met Verlies, een meditatiegroep, de maaltijdgroep Food for thought, Klooster- en bezinningsweekenden, Geloofsoriëntatie en Green Kitchen.

"Ik heb vooral veel geleerd van studenten die opkrabbelen na een fase van rouw", zegt hij. "De veerkracht en volharding bij hen zijn magistraal. Ik heb genoten van hoe zij elkaar – in de Omgaan met Verliesgroep – van goede adviezen hebben voorzien, beter dan wij als begeleiders konden geven. Ik ben blij dat ik daaraan mijn bijdrage heb kunnen leveren door een veilige plek te creëren, waar studenten tot spreken worden gebracht."

Zinzoeken en Zijn. 12 interviews over het belang van de werksoort studentenpastoraat is uitgegeven bij Fortmedia en verkrijgbaar bij de boekhandel of bestelling via waltherburgering2013@gmail.com. Op dit zelfde mailadres is ook een presentexemplaar aan te vragen voor recensie.

Het nawoord is geschreven door lekenDominicaan Erik Borgman onder de titel: "Studentenpastores moeten bezig zijn met de alternatieven voor de gevolgen van de prestatiecultuur."

Walther Burgering is katholiek pastordiaken. Meer over zijn werkplekken is te vinden op: www.rkwestland.nl, www.rapenburg100.nl www.pastorwaltherburgering.nl (blogs).

Lianne van Dijk is schrijver, publicist en begeleider van projecten op het gebied van geloof, maatschappij en gemeenschapsvorming. Zij was o.a. in 2017 projectleider van het landelijk project 'Borders and Bridges' van de samenwerkende studentenpastoraten in Nederland. Meer over haar werk op: www.liannevandijk.nl.

Feddema actueel

De Hagia Sophia een moskee - Is dat erg?

Soms heb je iets met een land. Turkije is dat voor mij, historisch gezien, als residu van het eens grote Osmaanse Rijk, dat zelfs tot in Spanje vandaag nog mooie monumenten laat zien. Voorts was ik er nog redelijk recent voor journalistieke onderzoeksmissies.

Ik herinner me dat ik eens een groep Groene Kamerleden uit o.a. België mocht begeleiden, die meer wilden weten van het Koerdische conflict in met name Oost-Turkije. En nog recenter mocht ik mee met Hizmet-delegaties, er op gericht om kennis te nemen van de in Turkije nauwelijks gedoogde beweging rond de nu in de VS wonende geestelijke Gülen en stichter van de ook in Nederland actieve Hizmet-groep.

Gülen is bekend van zijn actieve emancipatie van het platteland van Oost-Turkije, de mensen daar oproepend zich te scholen en zeker ook de politieke en juridische banen niet alleen in handen van de stedelingen uit Istanbul en Ankara te laten. President Erdogan werd vooral door dat laatste een vijand van de milde Gülen, bedreigd als hij zich voelde door deze goed opgeleide beweging, zeker toen deze zelfs zijn ministers gewoon meende te moeten vervolgen toen ze als bijv. officieren van justitie corruptie bij hen ontdekten.

Logisch dat we ook veel in het mooie Istanbul kwamen tijdens onze gesprekken met Gülenistische (ex-)rechters, leraren en (ex-)journalisten. De Hagia Sophia was al een museum. De Oosters-orthodoxe Kerk, waarvan bekend is dat ze niet de geboorte van Jezus in Bethlehem vieren, maar vooral de doop van Jezus met de Christus-geest in de Jordaan, had de Hagia

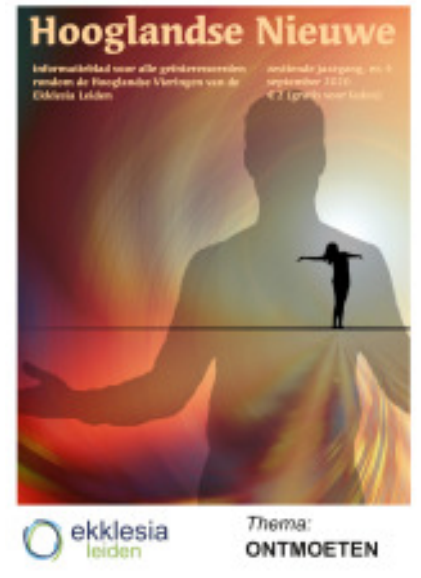
Sophia als kathedraal.

President Attatürk moest niet zoveel van religie hebben, ook niet van de islam en zag de Agia Sophia louter als een stuk historie, dat prima kon dienen als museum.

Erdogan daarentegen beweegt zich meer in de richting van het islamisme en wilde een gebaar maken ten gunste van de islam als hoofdreligie van het land.

Is dat erg? Ik meen van niet, ook al denk ik wel dat het vele christenen in het Westen en ook in eigen land wel even prikkelde of beter gezegd bij sommigen van hen vrij hard aankwam. De Hagia Sophia was immers lang een symbool van het westerse christendom, hoezeer ook formeel alleen van het Oosters-orthodoxe deel. En vragen als: 'Kan zo'n Erdogan nog wel een NAVO-bondgenoot zijn', werden wel gehoord. Volgens mij niet terecht; het is immers louter een binnenlandse aangelegenheid van Turkije en het was al enige tijd een museum. Het is zeker wat emotioneel geladen, dit gezien de vroegere status van de Hagia Sophia. In die zin doet het denken aan een bekende moskee in Cordoba in Zuid-Spanje, die een kathedraal werd enige tijd terug en waarover velen toen ook nogal moeilijk deden. De stap van Erdogan heeft zeker nieuwsaarde. Het haalde bijna overal in het Westen de media. Maar op de vraag of het erg is, zeg ik, nee er zijn zaken die erger zijn. Het is symbolisch mis-schienen even slikken, maar feitelijk is er toch niets mis met het feit dat moslims nu mediteren en God aanroepen in een stenen gebouw, waar voorheen christenen hetzelfde deden.

Hans Feddema

Hebt u van dit nummer genoten? Of hebt u zich geërgerd? Of wilt u in gesprek met een auteur? Geef het op bij de redactie: hn@ekkesialeiden.nl

Bij voldoende belangstelling organiseren wij dan een korte bijeenkomst na een zondagse dienst.

VOLGEND NUMMER:

Het volgende nummer van de Hooglandse Nieuwe zal verschijnen op zondag **8 november 2020**, de dag waarop het 50-jarig jubileum van de Ekklesia zal worden gevierd.

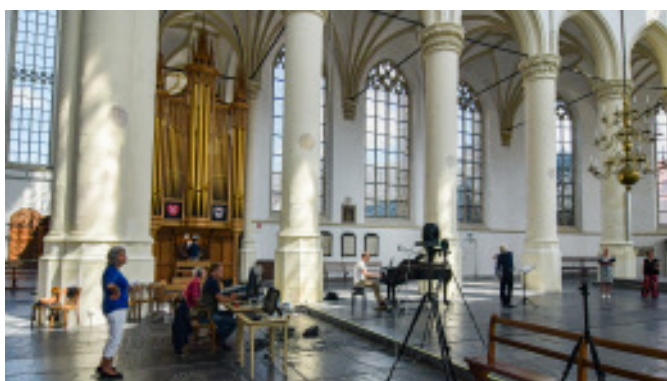
Het thema van dit nummer is:

Jubeljaar

Het jubeljaar is het jaar van teruggave, terugkeer, vrijlating en rust. Het viel in het vijftigste jaar na elk zevende sabbatsjaar. In Leviticus 25 lezen we waarom het is ingesteld. Aan Israëlieten werd hun oorspronkelijk erfdeel teruggegeven, slaven herkregen hun vrijheid en het land moest rusten. Het jaar werd ingeluid door bazuingeschal.

Waarover kunt u jubelen? Over de Ekklesia, de Aarde, uw 50-jarig bestaan, uw jubileum, de gouden bruiloft, of welke gedenkwaardige gebeurtenis dan ook? Grijp uw kans, want u kunt meeschrijven door een stukje in te sturen naar de Hooglandse Nieuwe. U kunt maximaal 600 woorden gebruiken. Een foto er bij wordt op prijs gesteld.

Kopij uiterlijk inzenden op zondag 25 oktober naar: hn@ekkesialeiden.nl

Een blik achter de schermen bij de opnames voor de video-
vieringen (foto's: Jan Blok)

Met dank aan: Marga Bakker, Cor Breukel, Wim Loos, Ronald
Meester, Wim de Ru met Scholaleiden, en Johan van der Weij.